

Nilinī, nicula, trikaṭu, yavakṣāra, sarjikṣāra, all (five) types of salt and citraka—all are powdered and mixed together. This powder taken with ghee is alleviator of abdominal disorders and gulma. [137]

(Thus Nilinyādi Cūrṇa).

क्षीरद्रोणं सुधाक्षीरप्रस्थार्द्धसहितं दधि ॥ १३८ ॥

जातं विमर्थं तद्युक्त्या चित्रुतिसद्धं पिवेद्युतम् । तथा सिद्धं घृतप्रस्थं पयस्यष्टगुणे पिवेत् ॥ १३९ ॥
स्नुक्क्षीरपलकल्केन चित्रुताषट्पलेन च । गुलमानं गरदोषाणामुदराणां च शान्तये ॥ १४० ॥
इति स्नुहीक्षीरघृतम् ।

Milk 10.24 litres added with latex of snuhi 320 gm. is curdled and thereafter ghee is extracted by churning. This ghee cooked with trivṛt should be taken for use.

Likewise, ghee 640 gm. is cooked with eight times milk along with the paste of the snuhi latex 40 gm. and trivṛt 240 gm. This is efficacious in gulma, cumulative poison and abdominal disorders. [138-140]

(Thus Snuhikṣira ghṛta).

दधिमण्डाठके सिद्धात् स्नुक्क्षीरपलकलिकतात् । घृतप्रस्थात् पिवेन्मात्रां तद्ब्लाटरशान्तये ॥ १४१ ॥
पूर्णं चानु पिवेत् पेयां पयो वा स्वादु वा रसम् । घृते जीर्णं चिरिक्तस्तु कोष्णं नागरकैः श्रुतम् ॥ १४२ ॥
पिवेदम्बु ततः पेयां यूपं कौलत्थकं ततः । पिवेद्रूक्षस्त्यहं त्वेवं पयोऽन्नं प्रतिमोजितः ॥ १४३ ॥
पुनः पुनः पिवेत् सर्पिरानुपूर्व्या तयैव च । घृतान्येतानि सिद्धानि विदध्यात् कुशलो भिषक् ॥ १४४ ॥
गुलमानं गरदोषाणामुदराणां च शान्तये । पोलुकल्कोपसिद्धं वा घृतमानाहभेदनम् ॥ १४५ ॥

गुलमग्नं नीलिनीसर्पिः स्नेहं वा मिश्रकं पिवेत् ।

Similarly, ghee 640 gm. cooked with curd-scum 2.56 litres and paste of snuhi latex 40 gm. should be taken in proper dose for alleviation of abdominal disorders. After taking this ghee one should take liquid gruel, sweet milk or meat soup. After the ghee is digested, the patient is purged and then should be given warm water boiled with śunṭhī, thereafter liquid gruel and then soup of horse gram for three days avoiding fatty substances. Further he should take the diet of milk and rice. Intake of ghee should be repeated again and again in the above order. The expert physician should prescribe these prepared ghṛtas for alleviations of gulma, cumulative poisons and abdominal disorders one may also take the ghee processed with the paste of pilu which breaks the hardness of bowels or nilini ghṛta or mixed fat efficacious in gulma. (see ci. v) [141-145]

क्रमान्विष्टतदोषाणां जाङ्गलप्रतिभोजिनाम् ॥ १४६ ॥

दोषशेषनिवृत्यर्थं योगान् वक्ष्यामतः परम् । चित्रकामरदारुम्यां कल्कं क्षीरेण ना पिवेत् ॥ १४७ ॥
मासं युक्तस्तथा हस्तिपिपलो विश्वभेषजम् । विडङ्गं चित्रकं दन्तीं चब्यं व्योपयं च तैः पयः ॥ १४८ ॥
कल्कैः कोलसमैः पीत्वा प्रवृद्धमुदरं जयेत् । पिवेत् कषायं त्रिफलादन्तीरोहितकैः श्रुतम् ॥ १४९ ॥

व्योषक्षारयुतं जीर्णं रसैरद्यात् जाङ्गलैः । मासं वा भोजनं भोजयं सुधाक्षीरघृतान्वितम् ॥ १५० ॥
 क्षीरानुपानां गोमूत्रेणाभयां वा प्रयोजयेत् । सप्ताहं माहिषं मूत्रं क्षीरं चानन्धभुक् पिवेत् ॥ १५१ ॥
 मासमौट्टूं पयश्छागं त्रीन्मासान् व्योषसंयुतम् । हरीतकीसहस्रं वा क्षीराशी वा शिलाजतु ॥ १५२ ॥
 शिलाजतुविधानेन गुग्गुलुं वा प्रयोजयेत् । शृङ्खवेरार्द्धकरसः पाने क्षीरसमो हितः ॥ १५३ ॥
 तैलं रसेन तेनैव सिद्धं दशगुणेन वा । दन्तीद्रवन्तीफलजं तैलं दूष्योदरे हितम् ॥ १५४ ॥
 शूलानाहविवन्धेषु मस्तुयूपरसादिभिः । सरलामधुशिश्रूणां बीजेष्यो मूलकस्य च ॥ १५५ ॥
 तैलान्यभ्यङ्गपानार्थं शूलघ्रान्तिनिलोदरे । स्तैमित्यारुचिहृल्लासे मन्देऽग्नौ मध्यपाय च ॥ १५६ ॥
 अरिष्ठान् दापयेत् क्षारान् कफस्त्यानस्थिरोदरे । श्लेष्मणो विलयार्थं तु दोषं वीक्ष्य भिषग्वरः ॥ १५७ ॥
 पिष्पलीं तिल्वकं हिङ्गु नागरं हस्तिपिष्पलीम् । भल्लातकं शिश्रुफलं त्रिफलां कटुरोहिणीम् ॥ १५८ ॥
 देवदारु हरिद्रे द्रे सरलातिविषे वचाम् । कुष्ठं मुस्तं तथा पञ्च लवणानि प्रकल्प्य च ॥ १५९ ॥
 दधिसर्पिंवसामज्जतैलयुक्तानि दाहयेत् । अज्ञादूर्ध्वमतः क्षाराद्विडालकपदं पिवेत् ॥ १६० ॥
 मदिरादधिमण्डोषणजलारिष्टसुरासवैः । हृदोगं श्वययुं गुल्मं ग्नीहार्शोजठराणि च ॥ १६१ ॥
 विसूचिकामुदावर्तं वाताष्टीलां च नाशयेत् । क्षारं चाजकरीणां स्तुतं मूत्रैर्विपाचयेत् ॥ १६२ ॥
 कार्षिकं पिष्पलीमूलं पञ्चैव लवणानि च । पिष्पलीं चित्रकं शुष्टीं त्रिफलां त्रिवृतां वचाम् ॥ १६३ ॥
 द्वौ क्षारौ सातलां दन्तीं स्वर्णक्षीरीं विषाणिकाम् । कोलप्रमाणां वटिकां पिवेत् सौबीरसंयुतान् ॥ १६४ ॥
 श्वयथावविषाके च प्रवृद्धे च दकोदरे । भावितानां गवां मूत्रे पष्टिकानां तु तण्डुलैः ॥ १६५ ॥
 यवागूं पयसा सिद्धां प्रकामं भोजयेन्नरम् । पिवेदिश्वुरसं चातु जठराणां निवृत्तये ॥ १६६ ॥
 स्वं स्वं स्थानं वजन्त्येवं तथा पित्तकफानिलाः । शाङ्खनीस्तुक्त्रिवृहन्तीचिरविलवादिपल्लवैः ॥ १६७ ॥
 शाकं गाढपुरीषाय प्राग्भक्तं दापयेन्द्रिपक् । ततोऽस्मै शिथिलीभूतवर्चोदोषाय शाखवित् ॥ १६८ ॥
 दद्यान्मूत्रयुतं क्षीरं दोषशेषहरं शिवम् । पाश्वशूलमुपस्तमं हृदग्रहं चापि मारुतः ॥ १६९ ॥
 जनयेदस्य तं तैलं विलवक्षारेण पाययेत् । तथा ऽश्मिन्थश्योनाकपलाशतिलनालजैः ॥ १७० ॥
 बलाकदत्यपामार्गक्षारैः प्रत्येकशः स्तुतैः । तैलं पक्वा भिगगद्यादुदराणां प्रशान्तये ॥ १७१ ॥
 निवर्तते चोदरिणां हृदग्रहश्वानिलोद्धवः ।

For the patients whose morbidity factors are eliminated in the above way and who keep on the diet of wild animals, I will save further the formulations to remove the remaining morbidity.

One should use the paste of citraka and devadāru with milk for a month.

One overcomes the enlarged abdomen by using milk along with the paste of one of these drugs—gajapippali, śunṭhi, viḍaṅga, citraka, danti, cavya and trikaṭu—in the dose of 5 gms.

One should take the decoction of triphalā, danti and rohitaka added with trikaṭu and yavakṣāra, and after digestion should take food with meat soup of wild animals or he should take food added with sudhākṣīra ghṛta (ghee prepared with snuhi latex) for a month.

Or one should use harītakī with cow's urine with after-drink of milk.

One shou'd take buffalow's urine and milk for a week keeping on non-cereal diet. Similarly camel's and goat's milk added with trikaṭu may be taken for one month and three months respectively.

One should use total of one thousand fruits of harītakī, śilājatu or guggulu keeping on milk diet.

Intake of the juice of fresh ginger mixed with equal quantity of milk is wholesome or the oil processed with the same juice ten times in quantity.

Oil extracted from the fruits of dantī and dravantī is wholesome in sānnipātika udararoga. This is taken with curd water, vegetable soup, meat soup etc. in conditions of pain, hardness of bowels and constipation.

Oils of the seeds of trivṛt, madhuśigru and mūlaka are used as massage and intake in vātodara for alleviating colic pain.

In conditions of cold sensation, anorexia, nausea and poor digestion and for alcoholic addicts and when the abdomen is full and stabilised with kapha the physician should prescribe ariṣṭas and alkalis for dissolving kapha keeping in view the morbidity.

Pippali, tilvaka, hiṅgu, śuṇṭhī, gajapippali, bhallātaka, śigru seeds, triphalā, kaṭurohiṇī, devadāru, two types of haridrā (haridrā and dāruharidrā), trivṛt, ativiṣā, vacā, kuṣṭha, musta and five salts mixed with curd, ghee, muscle-fat, marrow and oil should be burnt into ash. This alkali should be taken in the dose of 10 gm. after meals with madirā, curd-scum, hot water, ariṣṭa, surā, and āsava. This (kṣāra) alleviates heart disease, oedema, gulma, splenomegaly, piles, abdominal disorders, visūcikā, upward movement of vāyu and vātāṣṭhilā.

Alkali of goats' faeces should be prepared by washing with urine. Thus alkali snould be cooked with pippalimūla, five salts, pippali, citraka, sūṇṭhī, triphalā, trivṛt, vacā, two alkalis (yavakṣāra and sarji ksāra), sātalā, dantī, swarṇakṣīri and viṣāṇikā each 10 gm. and should be made into pills of 5 gm. each. These pills should be taken with sour gruel in oedema, indigestion and advanced ascites. The patient should be fed completely on gruel of ṣaṣṭika rice soaked in cow's urine and cooked with milk. Thereafter he should drink sugarcane juice for alleviation of abdominal disorders. In this way pitta, kapha and vāta recede to their respective places.

In condition of scabulous stool, the physician should prescribe vegetable of the tender leaves of śāṅkhī, snuhī, trivṛt, dantī, cirabilva etc. before meals. Thus when his stool gets softened and moved the learned physician should give milk mixed with urine which is wholesome and eliminates the remaining morbidity.

If vāyu produces pain in sides, stiffness and constriction in cardiac region, the patient should be advised to take oil with the alkali of bilwa. Likewise, the physician should administer oil cooked with alkali prepared from each of agnimantha, śyonāka, palaśa, sesamum stalk, balā, kadali and apāmārga for alleviation of abdominal disorders. By this constriction in cardiac region caused by vāta in patients of abdominal disorders also subsides. [146-171]

कफे वातेन पित्तेन ताम्यां वाऽप्यावृतेऽनिले ॥ १७२ ॥

बल्लिनः स्वौषधयुतं तैलमेरण्डजं हितम् । सुविरिको नरो यस्तु पुनराध्मापितो भवेत् ॥ १७३ ॥

सुलिङ्गैरम्ललवणैर्निरूहैस्तमुपाचरेत् । सोपस्तम्भोऽपि वा वायुराध्मापयति यं नरम् ॥ १७४ ॥

तीक्ष्णैः सक्षारगोमूत्रैर्बस्तिभिस्तमुपाचरेत् ।

If, in a strong patient, kapha is covered with vāyu and pitta or vāta is covered with kapha and pitta, castor oil added with respective drugs is wholesome.

The person who, even after adequate purgation, again suffers from tympanitis should be treated with corrective enema quite unctuous, sour and salted.

Or if covered vāyu produces tympanitis, the patient should be treated with enema drastic and having alkali and cow's urine. [172-174]

कियातिवृत्ते जठरे त्रिदोषे चाप्रशाम्यति ॥ १७५ ॥

शातीन् ससुहृदो दारान् ब्राह्मणान् नृपतीन् गुरुन् ।

अनुशास्य भिषक् कर्म चिदध्यात् संशयं बुद्धर् ॥ १७६ ॥

अकियायां ध्रुवो मृत्युः कियायां संशयो भवेत् । एवमाख्याय तस्येदमनुशातः सुहृद्दण्डैः ॥ १७७ ।

पानमोजनसंयुक्तं विषमस्मै प्रयोजयेत् । यस्मिन् वा कुपितः सर्पो विशृजेद्विं फले विषम् ॥ १७८ ।

भोजयेत्तदुदरिणं प्रविचार्यं भिषग्वरः । तेनास्य दोषसङ्घातः स्थिरो लीनो विमार्गाः ॥ १७९ ॥

विषेणाशुग्रमाधित्वादाशु भित्रः प्रवत्तेते । विषेण हृतदोषं तं शीताम्बुपरिषेचितम् ॥ १८० ॥

पाययेत भिषग्दुर्गं यवागृं वा यथाबलम् । त्रिवृन्मण्डूकपण्योश्च शाकं सयववास्तुकम् ॥ १८१ ॥

भक्षयेत् कालशाकं वा स्वरसोदकसाधितम् । निरम्ललवणस्नैहैं स्विनास्तिवज्ञमनज्ञभुक् ॥ १८२ ॥

मासमेकं ततश्चैव तुष्टिः स्वरसं पिवेत् । एवं विनिर्हते दोषे शाकैर्मासात् परं ततः ॥ १८३ ॥

दुबलाय प्रयुजीत प्राणभृत् कारभं प्यः ।

If the abdominal disorder caused by tridoṣa is resistant to treatment and does not subside, the physician should take action while expressing doubt after seeking permission from the family members, friends, wife, brāhmaṇas, king and preceptors. "In inaction death is certain while action involves doubt" after saying thus and permitted by fri-

ends the physician should administer poison mixed with food and drink or he may get the patient fed with fruit poisoned by the bite of an enraged serpent. By this the mass of morbidity, stable, hidden and diverted to wrong path starts moving quickly being disintegrated by the poison because of its quick churning action. After the morbidity is eliminated by poison, the patient should be bathed with cold water and given the diet of milk or gruel according to strength. Then he should be kept on the diet of vegetables such as trivṛt, maṇḍūkaparṇī, vāstūka or kālaśāka cooked with their own juice and water, devoid of sours, salt and fat, boiled or unboiled without any cereal for a month. In case of thirst, he should be given vegetable juice to drink. Thus when the dosa is eliminated by vegetables, one should give, after a month camel's milk to the weak patient which acts as life-sustaining. [175-183]

इदं तु शाल्यहर्तृणां कर्म स्याद् दृष्टकर्मणाम् ॥ १८४ ॥

वामं कुक्षिं मापयित्वा नाभ्यथश्चतुरङ्गुलम् । मात्रायुक्तेन शख्येण पाटयेन्मतिमान् भिषक् ॥ १८५ ॥

विपाक्यान्त्रं ततः पश्चाद्वीक्ष्य बद्धक्षतान्त्रयोः । सर्पिषाऽभ्यज्य केशादीनवमृज्य विमोक्षयेत् ॥ १८६ ॥

मूर्छनाद्यच्च संमूढमन्त्रं तच्च विमोक्षयेत् । छिद्राण्यन्त्रस्य तु स्थूलैर्देशयित्वा पिपीलिकौः ॥ १८७ ॥

पहुशाः संगृहीतानि ज्ञात्वा चित्त्वा पिपीलिकान् । प्रतियोगैः प्रवेश्यान्त्रं प्रेयैः सीव्येद्वद्रणं ततः ॥ १८८ ॥

Now comes the operation by experienced surgeons. After measuring four fingers below the umbilicus on the left side the wise physician should incise with measured instrument. After opening the abdomen, the intestines should be examined for obstruction or perforation. By lubricating the loop he should remove the foreign bodies like hairs etc. and relieve the intestines of any obstruction due to interlocking. Holes of the perforated intestines should be got bitten by big ants and when they are united well the bodies of the ants be cut and removed and restoring the intestines to their place the wound should be sutured with needles. [184-188]

तथा जातोदकं सर्वमुदरं व्यधयेद्दिव्यक् । वामपाश्वे त्वधो नाभेनांडीं दत्त्वा च गालयेत् ॥ १९९ ॥

विस्त्राव्य च विमृद्यैतद्वेष्येद्वाससोदरम् । तथा वस्तिविरेकाद्यैर्मार्णीनं सर्वं च वेष्येत् ॥ २०० ॥

निःस्रुते लह्वितः पेयामस्नेहलवणां पिवेत् । अतः परं तु षण्मासान् क्षीरवृत्तिर्भवेन्नरः ॥ २०१ ॥

त्रीन् मासान् पयसा पेयां पिवेत्रीश्वापि भोजयेत् । इयामाकं कोरदूषं चा क्षीरेणालवणं लघु ॥ २०२ ॥

नरः संवत्सरेणैवं जयेत् प्राप्तं जलोदरम् । प्रयोगाणां च सर्वेषामनु क्षीरं प्रयोजयेत् ॥ २०३ ॥

दोषानुबन्धरक्षार्थं बलस्थैर्यार्थमेव च ।

प्रयोगापचिताङ्गानां हितं हृदरिणां पयः । सर्वधातुभयार्तानां देवानाममृतं यथा ॥ २०४ ॥

The physician should resort to puncturing in all types of abdominal disorder associated with fluid. On the left side below the umbilicus he should drain the fluid with the help of canula. Thereafter it should be pressed gently and the

abdomen should be bandaged with a cloth piece. In case of recession by enema, purgation etc. too the abdomen should be bandaged.

After drainage of the fluid, the patient, after a little lightening, should take liquid gruel without fat and salt. Thereafter for six months he should keep on milk diet, for further three months on liquid gruel with milk and again for three months on light diet of cereals of śyāmāka or koradūṣa with milk and without salt. Thus by a year one should overcome the abdominal disorder associated with fluid. After all the remedial measures one should give milk in order to maintain the limit of morbidity and strength of the patient. For the patients of abdominal disorder who are emaciated due to subjection to various remedial measures and wasted in respect of all dhātus milk is wholesome as nectar for the gods. [189-194]

तत्र स्तोकौ—

हेतुं प्राप्तमष्टानां लिङ्गं व्याससमासतः । उपद्रवान् गरीयस्त्वं साध्यासाध्यत्वमेव च ॥ १९५ ॥
जाताजाताम्बुलिङ्गानि चिकित्सां चोक्तवानुषिः । समासध्यासनिर्देशैरुदराणां चिकित्सिते ॥ १९६ ॥

Now the summing up verses—

The sage described the etiology, prodroma, signs and symptoms of the eight types in brief and details, complications, severity, prognosis, signs and symptoms of appearance or otherwise of fluid and treatment, general and specific, in this chapter on treatment of abdominal disorders. [195-196]

इत्यग्निवेशकृते तन्त्रेऽप्राप्ते दृढबलपूरिते चिकित्सास्थाने उदरचिकित्सितं
नाम त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥

Thus ends the thirteen chapter on treatment of abdominal disorders in Cikitsāsthāna in the treatise composed by Agniveśa and reconstructed by Dṛḍhabala as it was not available. (13)

चतुर्दशोऽध्यायः

CHAPTER XIV

अथातोऽर्शश्चिकित्सितं व्याख्यास्यामः ॥ १ ॥

Now (I) shall expound the chapter on the treatment of piles. [1]

इति ह स्माह भगवानात्रेयः ॥ २ ॥

As propounded by Lord Ātreyā. [2]

आसीनं सुनिमव्यग्रं कृतजायं कृतक्षणम् । पृष्ठवानर्शसां युक्तमग्निवेशः पुनर्वसुम् ॥ ३ ॥
प्रकोपदेतुं संस्थानं स्थानं लिङ्गं चिकित्सितम् । साध्यासाध्यविभागं च तस्मै तन्मुनिरब्रवीत् ॥ ४ ॥

Agnivēśa submitted to Punarvasu sitting quiet, having finished his prayers leisurely and concentrated about the etiology, characters, locations, symptoms, treatment and prognosis which is explained by the sage (as follows). [3-4]

इह खल्वग्निवेश ! द्विविधान्यशार्शसि-कानिचित् सहजानि, कानिचिज्ञातस्योत्तरकालज्ञानि । तत्र वीजं गुदवलिबीजोपतसमायतनमर्शसां सहजानाम् । तत्र द्विविधो वीजोपतसौ हेतुः—मातापित्रोत्पचारः, पूर्वकृतं च कमं; तथाऽन्येषामपि सहजानां विकाराणाम् । तत्र सहजानि शरोरेण, अर्शासीत्यधिमांस-विकारः ॥ ५ ॥

O Agniveśa ! there are two types of piles—congenital and acquired. The cause of congenital piles is seed (sperm and ovum combined) having genetic morbidity for the anal folds. This morbidity also is caused by the unwholesome behaviour of the parent; and the past deeds. These are the causes of other congenital disorders as well. Congenital ones are those which manifest along with the body. Piles are the disorders characterised by growth like polypus. [5]

सर्वेषां चार्शसां क्षेत्रं—गुदस्थार्धपञ्चमाङ्गुलावकाशे त्रिभागान्तरास्तिस्त्रो गुदवलयः क्षेत्रमिति;
केचिच्चु भूयासमेव देशमुपदिशन्त्यर्शसां—शिश्रमपत्यपथं गलतालुमुखनासिकाकर्णक्षिवर्त्मानि त्वक्
चेति । तदस्त्यधिमांसदेशतया, गुदवलिज्ञानां त्वर्शासीति संज्ञा तन्त्रेऽस्मिन् । सर्वेषां चार्शसामधिष्ठानं—
मेदो मांसं त्वक् च ॥ ६ ॥

The site of all the piles—the site of piles is the three anorectal folds situated in the space of five and a half fingers each at the distance one-third (of the above measurement). Some say more sites of piles such as penis, vagina, throat, palate, mouth, nose, ear, eyelids and skin. These are taken broadly in the sense of fleshy growth but in the sense restricted to the context those situated in anorectal folds are called as piles. Substratum of all the piles is fat, flesh and skin. [6]

तत्र सहजान्यशार्शसि कानिचिदण्णनि, कानिचिन्महान्ति, कानिचिदीर्घाणि, कानिचिद्भ्रस्वानि,
कानिचिदवृत्तानि, कानिचिद्विषमविष्टानि, कानिचिदन्तःकुटिलानि, कानिचिद्विहःकुटिलानि, कानि-
चिज्ञिलानि, कानिचिदन्तमुखानि, यथास्त्रं दोषानुबन्धवर्णानि ॥ ७ ॥

Among the congenital piles some are small and others big. Some are long and others short; some are round and others spread unevenly; some are bent internally and others externally; some are matted together and others are with opening internally. They have colours according to associated doṣas. [7]

तैरुपदतो जन्मप्रभृति भवत्यतिकृशो विवरणः क्षामो दीनः प्रचुरविवद्वातमूत्रपुरीषः शर्कराक्षमरी-
न्, तथाऽन्यितविवद्मुकपकामशुष्कभिन्नवर्चा अन्तराऽन्तरा श्वेतपाण्डुहरितपीतरकारुणतनुसान्द्र-
पिच्छिलकुणपगन्ध्यामपुरीषोपवेशी, नाभिवस्तिवंक्षणोद्देशो प्रचुरपरिकर्तिकान्वितः, सगुदशूलप्रवाहिकापरि-

हर्षप्रमेहप्रसकविष्टमान्त्रकूजोदावर्तहृदयेन्द्रियोपलेपः, प्रचुरविवद्विकाम्लोद्वारः, सुदुर्बलः, सुदुर्बलाश्चिः, अल्पशुक्रः, क्रोधनो, दुःखोपचारशीलः, कासश्वासतमकतृष्णाहृल्लासच्छर्द्धरोचकाविपाकपीनसक्षवथुपरीतः, तैमिरिकः, शिरःशूली, क्षामभिन्नसन्नसकजर्जरस्वरः, कर्णरोगी, शूनपाणिपादवदनाक्षिकूटः, सज्वरः, साङ्गमर्दः, सर्वपर्वास्थिशूली च, अन्तराऽन्तरा पर्वकुक्षिवस्तिहृदयपृष्ठत्रिकग्रहोपतपः, प्रश्यानपरः, परमालसश्वेतिः, जन्मप्रभृत्यस्य गुदजैरावृतो मार्गोपरोधाद्वायुरपानः प्रत्यारोहन् समानव्यानप्राणोदानान् पित्तश्लेष्माणौ च प्रकोपयति, एते सर्व एव प्रकुपिताः पञ्च वायवः पित्तश्लेष्माणौ चार्शसमभिद्रवन्त पतान् विकारानुपजनयन्ति; इत्युक्तानि सहजान्यर्थांसि ॥ ८ ॥

Afflicted with these (congenital piles), one is, from the very birth, too lean, with abnormal complexion, exhausted, having anxious expression, flatus, urine and stool copious as well as constipated, susceptible to the disorders of gravel and stone, irregularly constipated and passing ripe and unripe, dry and loose stool; from time to time passing stool as white, pale, green, yellow, red, reddish, thin, thick, slimy with fleshy odour and unripe; having intense cutting pain in umbilical, pelvic and inguinal regions, afflicted with anorectal pain, dysentery, horripilation, polyuria, retention (of urine and stool), distension of abdomen, gurgling sound in abdomen, upward movement of vāyu, plastering of heart and sense organs; excessive and obstructed bitter and acid eructations, extremely weak, with extremely poor digestion, having scanty semen, irritable, manageable with difficulty, often afflicted with cough, dyspnoea, feeling of darkness, thirst, nausea, vomiting, anorexia, indigestion, coryza and sneezing, with blurred vision, having headache, with voice as feeble, hoarse, depressed, mingled and broken; having ear disorder, swelling in hands, feet, face and orbital brim, fever, body-ache, pain all over the joints and bones; in between afflicted with constriction in sides, belly, pelvic region, heart, back and sacral regions; always thinking and too idle. Since birth his apāna vāyu covered with piles and obstructed in its passage moves upwards and vitiates other types of vāta (samāna, vyāna, prāna and udāna), as well as pitta and kapha. All these vitiated five types of vāyu, pitta and kapha inflict the diseased person and produce the above disorders. Thus are described the congenital piles. [8]

अत ऊर्ध्वं जातस्योत्तरकालजानि व्याख्यास्यामः—गुरुमधुरशीताभिष्यन्दिविदाहिविरुद्धाजीर्णं प्रमिताशनासात्म्यभोजनादगव्यमात्स्यवाराहमाहिषाजाविकपिशितभक्षणात् कृशशुष्कपूतिमांसपैष्टिकपरमाचक्षीरदधिमण्डतिलगुडविकृतिसेवनान्माययूपेक्षुरसपिण्याकपिण्डालुकशुक्लशुक्लशुनकिलाटतकपिण्डकविसमृणालशालुककौञ्चादनकरोरुकशुक्लाटकतरुटविरुद्धनवशूकशमीधान्यामसूलकोपयोगाद्वृफलशाकरागहरितकमर्दकवसाशिरस्पदपर्युषितपूतिशीतसंकीर्णचाभ्यवहारान्मन्दकातिक्रान्तमव्यपानादव्यपानपनगुरुरसलिलपानादतिष्ठेहपानादसंशोधनाद्रस्तिकर्मविभ्रमादव्यवायामादव्यवायादिवास्वप्रात् सुखशयनासनस्थानसेवनाचोपहताम्रेम्लोपवयो भवत्यतिमात्रं, तथोत्कटकविषमकठिनासनसेवनाहृद्धान्तयानोप्याना-

दतिव्यवायाद्बस्तिनेत्रासम्यकप्रणिधानाहुदक्षणनादभीक्षणं शीताम्बुसंस्पर्शाचेललोष्टृणादिघर्षणात् प्रतता-
तिनिर्वाहणाद्वात्मूत्रपुरीषवेगोदीरणात् समुदीर्णवेगविनिव्रहात् स्त्रीणां चामगर्भभ्रंशाद्रभौत्पीडनाद्विषम-
प्रसूतिभिश्च प्रकुपितो वायुरपानस्तं मलमुपचितमधोगमासाद्य गुदवलिघ्वाधते, ततस्तास्वर्वर्णासि प्रादु-
र्भवन्ति ॥ ९ ॥

Further I will describe the acquired piles. Due to intake of heavy, sweet, cold, channel-blocking, burning, antagonistic, uncooked, too little and unsuitable food; eating meat of cow, fish, boar, buffalow, goat and sheep; constant use of decomposed, dried and foetid meat, preparations of flour; rice cooked with milk, milk, curd-scum and products of sesamum and jaggery; use of black gram soup, sugarcane juice, oil cake, tubers, dried vegetables, vinegars, garlic, inspissated milk, solid portion of buttermilk, lotus rhizome and stalk, seeds of water lily, kaśeru, śringātaka, tarūṭa, germinated or fresh awned cereals and legumes and uncooked radish; intake of heavy fruits and vegetables, pickles, salads, mardaka (a dietary preparation), fat, head, feet, stale, putrified, cold and mixed up food; intake of immature curd and deranged wine, use of defective and heavy water; excessive intake of uncting substances; avoiding evacuation, faulty application of enema; abstaining from physical exercise and sexual intercourse, day-sleep, use of comfortable bed, chairs and seat the agni (digestive fire) gets suppressed and excrements are accumulated in excess. Thereafter by sitting in squatting posture and on uneven and hard seat, journey on irregularly moving vehicle or camel, excessive sexual intercourse, introducing the enema nozzle improperly, tearing in anorectal region, frequent contact of cold water, rubbing with cloth, clod, grass etc. constant and excessive straining, impelling the urge of flatus, urine and stool forcibly, suppression of impelled urges, in women by abortion, foetal pressure and difficult labour apāna vāyu gets vitiated and coming in contact of the down-tending accumulated excrement carries it to the anorectal folds. Thus the piles manifest in them. [9]

सर्वप्रसूरमाषमुद्रमकुष्ठकयवकलायपिण्डिटिण्टिकेरेकेबुकतिन्दुककर्कन्दुकाकणन्तिकाविम्बीबद-
रकरीरोदुम्बरखर्जूजाम्बवगोस्तनाङ्गुष्ठकरेखश्टङ्गाटकश्टङ्गीदक्षशिखिशुकतुण्डजिहापद्ममुकुलकणिंकासंस्था-
नानि सामान्याद्वातपित्तकफप्रवलानि ॥ १० ॥

Generally piles with predominance of vāta, pitta and kapha have the shape similar to that of (1) sarṣapa, masūra, māṣa, mudga, yava, kalāya, piṇḍī, (2) ṭiṇṭikera, kebuka, tinduka, karkandhu, guñjā, bimbī, badara, karīra, udumbara, kharjūra, jambū, (3) cow's udder, aṅguṣṭha, kaśeru, śringātaka, śringī, beak and tongue of cock, peacock and parrot, bud and seed-receptacle of lotus respectively. [10]

तेषामयं विशेषः—शुष्कम्लानकठिनपरूपरुक्षश्यावानि, तीक्ष्णाग्राणि, वकाणि, स्फुटितमुखानि, विषमविसृतानि, शूलाक्षेपतोदस्फुरणचिमिचिमासंहर्षपरीतानि, ज्ञिग्धोष्णोपशायानि, प्रवाहिकाभ्यानशिश्रृष्टयवस्तिवड्क्षणहद्रहाङ्गमर्द्दव्यद्रवप्रबलानि, प्रततविबद्धवातमूत्रवचाँसि, ऊरुकटीपृष्ठत्रिकपाशर्वकुक्षिवस्तिशूलशिरोऽभितापश्वथूदारप्रतिश्यायकासोदावर्तायामशोषशोथमूर्छ्छर्तोरोचकमुखवैरस्यतैमिर्यकण्डूनासाकर्णशङ्खशूलस्वरोपयातकराणि, इयावारुणपरूपरुक्षनखनयनवदनत्वङ्मूत्रपुरीषस्य वातोल्बणान्यशांसीतिविद्यात् ॥ ११ ॥

भवतश्चात्र—

कषायकटुतिकानि रुक्षशीतलशूनि च । प्रमिताल्पाशनं तीक्ष्णमद्यमैथुनसेवनम् ॥ १२ ॥
लङ्घनं देशकालौ च शीतौ व्यायामकर्म च । शोको वातातपस्पशो हेतुर्वातार्दासां मतः ॥ १३ ॥

Now their specific features—

The growths as dry, faded, hard, course, rough and blackish, with painted tips, curved, having open mouth and irregularly spread, attended by pain, convulsions, needling pain, twitchings, pricking and expansion, suited to unctuous and hot applications, association of severe dysentery, tympanitis, constriction in penis, scrotum, urinary bladder, groin and heart, body-ache and palpitation of heart; constantly constipated flatus, urine and stool, causing pain in thighs, waist, back, sacral region, side, belly and bladder, headache, sneezing, eructation, coryza, cough, upward movement of vāyu, stretching, waisting, swelling, fainting, anorexia, tastelessness in mouth, blurred vision, itching, pain in nose, ear and temples and loss of voice; appearance of blackish or reddish tinge and coarseness in nails, eyes, face, skin, urine and stool. These features indicate the piles predominant in vāta.

Here are the verses—

Intake of astringent, pungent, bitter, rough, cold and light food items, deficient and little food (under-nutrition), use of sharp wine, excessive sexual intercourse, lightening, cold place and time, over-exercise, anxiety and exposure to wind and the sun—these are the causes of vātika piles. [11-13]

मृदुशिथिलसुकुमाराण्यस्पर्शसहानि, रक्तपीतनीलकृष्णानि, स्वेदोपक्लेदवहुलानि, विस्तगन्धितनुपीत-रक्तस्रावीणि, रुधिरवद्वानि, दाहकण्डशूलनिस्तोदपाकवन्ति, शीतोपशयानि, संभिन्नपीतहरितवचाँसि, पीतविस्तगन्धिप्रचुरविष्मत्राणि, पिपासाज्वरतमकसंमोहभोजनद्वेषकराणि पीतनखनयनवदनत्वङ्मूत्रपुरीषस्यपित्तोल्बणान्यशांसीतिविद्यात् ॥ १४ ॥

भवतश्चात्र—

कट्टवम्ललवणक्षारव्यायायान्यातपत्रभाः । देशकालावशिशिरौ कोधो मद्यमसूयनम् ॥ १५ ॥
विदाहि तीक्ष्णमुष्णं च सर्वं पानान्नभेषजम् । पित्तोल्बणानां विक्षेपः प्रकोपे हेतुर्वाताम् ॥ १६ ॥

The growths as soft, lax, delicate and tender; red, yellow, blue or black, having profuse exudation and moisture, with discharge as having fleshy smell, thin

yellow or red, discharging blood, attended with burning, itching, discomfort, piercing pain and inflammation; suited to cold things; loose, yellow and green stools, excessive excretion of yellow and foetid stool and urine, causing thirst and fever, darkness before eyes, fainting and aversion to food; yellow tinge in nails, eyes, face, skin, urine and stool—these are the characters of the piles predominant in pitta.

Here are the verses—

Intake of pungent, sour, and salty things and alkali, exposure to physical exercise, fire, sun and brilliance, hot place and time, anger, wine, envy and all drinks, foods and drugs which are burning, irritant and hot are the causative factors for the piles predominant in pitta. [14-16]

तत्र यानि प्रमाणवन्ति, उपचितानि, स्तुक्षणानि, स्पर्शसहानि, स्निग्धश्वेतपाण्डुपिच्छिलानि, स्तूपानि, गुरुणि, स्तिमितानि, सुस्तुसानि, स्थिरश्वयशूनि, कण्ठवयहुलानि, बहुप्रतपिञ्जरश्वेतरक्पिच्छास्नावीणि, गुरुपिच्छिलश्वेतमूत्रपुरीषाणि, रक्षोष्णोपशयानि, प्रवाहिकातिमात्रोत्थानवडक्षणानःहवन्ति, परिकर्तिंकाहल्लासनिष्टीविकाकासारोचकप्रतिश्यायगौरवच्छिद्मूत्रकृच्छ्रशोषथथापाण्डुरोगशीतज्वराइमरीशकराहदयेन्द्रियोपलेपास्यमाधुर्यप्रमेहकराणि, दीर्घकालानुबन्धीनि, अतिमात्रमन्त्रिमार्दवकल्पैव्यकराणि, आमविकारप्रवलानि, शुक्लनखनयनवदनत्वंमूत्रपुरीषस्य श्लेष्मोत्खणान्यशांसीति विद्यात् ॥ १७ ॥

भवतश्चात्र—

मधुरस्त्रिग्धशीतानि लवणाम्लगुरुणि च । अव्यायामो दिवास्वप्नः शश्यासनसुखे रतिः ॥ १८ ॥
प्राणवातसेवा शीतौ च देशकालावचिन्तनम् । श्लैष्मिकाणां समुद्दिष्टमेतत् कारणमर्शसाम् ॥ १९ ॥

The growths as massive, developed, smooth, devoid of tenderness; unctuous, white, pale and slimy; stiff, heavy, wet, benumbed; with stable swelling, profuse itching and excessive, constant brown, white, red and slimy discharge; attended with heavy, slimy and white urine and stool, suited to rough and hot, associated with tenesmus frequent urge for evacuation and excessive swelling in groins; causing cutting pain in anorectal, region, nausea, excessive spitting, cough, anorexia, coryza, heaviness, vomiting, dysuria, emaciation, swelling, anaemia, fever with shivering, calculus and gravels, plastering of heart and senses, sweetness of mouth and prameha, continuing for long, causing excessive sluggishness of digestion and impotency, having severe disorders due to āma; white tinge in nails, eyes, face, skin, urine and stool—these are the characters of piles predominant in kapha.

Here are the verses—

Intake of sweet, unctuous, cold, salty, sour and heavy things, lack of exercise, day-sleep, liking for the comfort in bed and seat, exposure to easternly wind, cold place and time, lack of mental work—these are the causes of the piles predominant in kapha. [17-19]

हेतुलक्षणसंसर्गाद्विचाद्वन्द्वोत्पत्तानि च । सर्वो हेतुस्थिरोषाणां सहजैर्लक्षणैः समम् ॥ २० ॥

The piles predominant in two dosas should be known by the combination of the respective etiology and characters. These caused by tridoṣa has all the etiological factors and symptoms similar to those of congenital piles. [20]

विष्टमोऽन्तस्य दौर्बल्यं कुक्षेराटोप एव च । काश्यं मुद्रारवाहुत्यं सक्षिथसादोऽल्पविद्धकता ॥ २१ ॥
ग्रहणीदोषपाण्डुर्तराशङ्का चोदरस्य च । पूर्वरूपाणि निर्दिष्टान्यर्थसामभिवृद्धये ॥ २२ ॥

Stasis of ingested food, weakness in bowels along with gurgling sound, emaciation, excessive eructation, weakness in legs, small quantity of stool, suspicion of grahaniroga, anaemia or abdominal disorders—these are the prodromal symptoms of piles. [21-22]

अर्शांसि खलु जायन्ते नासन्निपतितैख्यमिः । दोषैर्दोषविशेषात् विशेषः कल्प्यते ऽशोसाम् ॥ २३ ॥

Piles are caused generally by all the three dosas combined and the specific types are determined according to predominance of dosha. [23]

पञ्चात्मा मारुतः पित्तं कफो गुदवलित्रयम् । सर्व एव प्रकुप्यन्ति गुदजानां समुद्धवे ॥ २४ ॥
तस्मादर्शांसि दुःखानि वहुव्याधिकराणि च । सर्वदेहोपतापीनि प्रायः कृच्छ्रतमानि च ॥ २५ ॥

Five types of vāta, pitta, kapha, three anorectal folds—all these are vitiated in causation of piles. Hence these are distressing, precursors of various diseases, afflicting for the whole body and often most difficult in treatment. [24-25]

हस्ते पादे मुखे नाभ्यां गुदे वृषणयोस्तथा । शोथो हृत्पाइर्वशूलं च यस्यासाध्योऽर्शसो द्वि सः ॥ २६ ॥
हृत्पाइर्वशूलं संमोहश्छर्दिरङ्गस्य रुग्ग ज्वरः । तृष्णा गुदस्य पाकश्च निहन्यर्गुदजातुरम् ॥ २७ ॥
सहजानि त्रिदोषाणि यानि चाभ्यन्तरां वलिम् । जायन्ते ऽर्शांसि संभित्य तान्यसाध्यानि निर्दिशेत् ॥ २८ ॥
शेषत्वादायुषस्तानि चतुष्पादसमन्विते । यात्यन्ते दोषकायांशः प्रस्याख्येयान्यतोऽन्यथा ॥ २९ ॥
द्वन्द्वजानि द्वितीयायां वलौ यान्यथितानि च । कृच्छ्रसाध्यानि तान्याहुः परिसंवत्सराणि च ॥ ३० ॥
बाह्यायां तु वलौ जातान्येकदोषोत्पत्तानि च । अर्शांसि सुखसाध्यानि न चिरोत्पतितानि च ॥ ३१ ॥
तेषां प्रशमने यज्ञमाशु कुर्याद्विचक्षणः । तान्याशु द्वि गुदं बद्धवा कुर्युर्बद्धगुदोदरम् ॥ ३२ ॥

The patient of piles having oedema on hands, feet, face, navel, anus and scrotum as well as pain in cardiac region and sides is incurable.

Pain in cardiac region and sides, fainting, vomiting, body-ache, fever, thirst and inflammation in anorectal part (if manifested) kill the patient of piles.

The piles which are hereditary, caused by three dosas and located in the internal fold should be declared as incurable. However, if life-span is remnant, all the four parts of management are provided and the digestive fire (of the patient) is stimulated they can be maintained otherwise should be rejected.

The piles caused by two *doṣas*, situated in the second fold and with the duration of more than a year are difficult to be cured.

Those arisen in the external fold, caused by single *doṣa* and manifested recently are curable easily.

The wise should take prompt action for their amelioration otherwise they cause obstruction in anorectal region and thus produce obstructive abdomen. [26-32]

तत्राहुरेके शाखेण कर्तनं हितमर्शसाम् । दाहं क्षारेण चाप्येके, दाहमेके तथाऽग्निना ॥ ३३ ॥
अस्त्वेतद्भूरितन्त्रेण धीमता दृष्टकर्मणा । कियते त्रिविधं कर्म भ्रंशस्तत्र सुदारुणः ॥ ३४ ॥
पुंस्त्वोपयातः श्वयथुर्गुदे वेगविनियहः । आध्मानं दारुणं शूलं व्यथा रक्तातिवर्तनम् ॥ ३५ ॥
पुनर्विरोहो रुढानां क्लेदो भ्रंशो गुदस्य च । मरणं वा भवेच्छीघ्रं शखक्षाराग्निविभ्रमात् ॥ ३६ ॥
यत्तु कर्म सुखोपायमपव्यभ्रंशमदारुणम् । तदर्शसां प्रवक्ष्यामि समूलानां निवृत्तये ॥ ३७ ॥

Some prescribe treatment of piles by surgical excision others by application of alkali and some by cauterization—all are right if these three operations are performed by a learned, wise and experienced surgeon but still there are grave risks.

Loss of sexual potency, swelling in anorectal region, retention of urges, tympanitis, severe colic pain, profuse haemorrhage, relapse of healed wounds, wetting and prolapse of anus or immediate death—these are caused by faulty application of surgery, alkali and cauterization. Hence I will describe the treatment for eradication of piles which is easy, with less risk and unharsh. [33-37]

वातश्लेष्मोल्बणान्याहुः शुष्काण्यशांसि तद्विदः । प्रस्त्रावीणि तथाऽद्राणि रक्तपित्तोल्बणानि च ॥ ३८ ॥
तत्र शुष्काण्यसां पूर्वं प्रवक्ष्यामि चिकित्सितम् । स्तब्धानि स्वेदयेत् पूर्वं शोफशूलान्वितानि च ॥ ३९ ॥
चित्रकक्षारविल्वानां तैलेनाभ्यज्य बुद्धिमान् । यवमाषकुलतथानां पुलाकानां च पोट्टूङ्गः ॥ ४० ॥
गोखराश्वशकृतिपृष्ठैस्तिलकलैस्तुवैस्तथा । वचाशताह्नापिण्डैर्वा सुखोष्णैः स्नेहसंयुतैः ॥ ४१ ॥
सकूनां पिण्डिकाभिर्वा ज्ञिधानां तैलसर्पिषा । शुष्कमूलकपिण्डैर्वा पिण्डैर्वा वार्षणगन्धिकैः ॥ ४२ ॥
राज्ञापिण्डैः सुखोष्णैर्वा सस्नेहैर्हापुषैरपि । दीप्यकस्य खराह्नायाः शाकैर्गुञ्जनकस्य वा ॥ ४३ ॥
अभ्यज्य कुष्ठतैलेन स्वेदयेत् पोट्टूङ्गहृतैः । वृषाकैरण्डविल्वानां पत्रोत्कायैश्च सेचयेत् ॥ ४४ ॥
मूलकत्रिफलार्काणां वेणूनां वरुणस्य च । अग्निमन्थस्य शिश्रोश्च पत्राण्यश्मन्तकस्य च ॥ ४५ ॥
जलेनोत्कायथ्य शूलात्तं स्वभ्यक्तमवगाहयेत् । कोलोत्कायेऽथवा कोष्णे सौवीरकतुषोदके ॥ ४६ ॥
विल्वकायेऽथवा तके दधिमण्डाम्लकाञ्जिके । गोमूत्रे वा सुखोष्णे तं स्वभ्यक्तमवगाहयेत् ॥ ४७ ॥
कुष्णसर्पवराहोऽद्वजतुकावृषदंशजाम् । वसामन्यज्ञनै दयाद्धूपनं चार्शसां हितम् ॥ ४८ ॥
नृकेशाः सर्पनिर्मोको वृषदंशस्य चर्मं च । अर्कमूलं शामीपत्रमशांभ्यो धूपनं हितम् ॥ ४९ ॥
तुम्बुरणि विडङ्गानि देवदावर्क्षता घृतम् । बृहती चाश्वगन्धा च पिण्डल्यः सुरसा घृतम् ॥ ५० ॥
घराहवृषविट् चैव धूपनं सकूनो घृतम् । कुञ्जरस्य पुरीषं तु घृतं सर्जरसस्तथा ॥ ५१ ॥

हरिद्राचूर्णसंयुक्तं सुधाक्षीरं प्रलेपनम् । गोपित्तपिष्ठाः पिप्पल्यः सहरिद्राः प्रलेपनम् ॥ ५३ ॥
 पिप्पल्यश्चित्रकः श्यामा किञ्चं मदनतण्डुलाः । प्रलेपः कुकुटशकुद्धरिद्रागुडसंयुतः ॥ ५४ ॥
 दन्ती श्यामाऽसूतासङ्घः पारावतशकुद्धुडः । प्रलेपः स्याद्वजास्थीनि निम्बो भद्रातकानि च ॥ ५५ ॥
 प्रलेपः स्यादलं कोणं वासन्तकवसायुतम् । शूलश्वयथुद्धुक्तं चुल्कीवसयाऽथवा ॥ ५६ ॥
 आर्कं पयः सुधाकाण्डं कटुकालाबुपल्लवाः । करञ्जो वस्तमूत्रं च लेपनं श्रेष्ठमर्शसाम् ॥ ५७ ॥
 अभ्यङ्गाद्याः प्रदेहान्ता य एते परिकीर्तिताः । स्तम्भश्वयथुकण्डवर्तिंशमनास्तेऽर्शसां मताः ॥ ५८ ॥
 प्रदेहान्तैरुपकान्तान्यशांसि प्रस्त्रवन्ति हि । संचितं दुष्टखधिरं ततः संपद्यते सुखी ॥ ५९ ॥
 शीतोष्णक्षिग्धरुक्षैर्हि न व्याधिरुपशाम्यति । रक्ते दुष्टे भिषक् तस्माद्रक्तमेवावसेचयेत् ॥ ६० ॥
 जलौकोभिस्तथा शख्यैः सूचीभिर्वा पुनः पुनः । अवर्तमानं रुधिरं रक्ताशांभ्यः प्रवाहयेत् ॥ ६१ ॥

The piles predominant in vāta and kapha are known as dry piles and those predominant in rakta-pitta are wet and discharging (bleeding) piles. First of all, I will describe the treatment of dry piles.

The piles which are stiff and associated with swelling and pain should, at first, be fomented after having been inuncted with the oil prepared with citraka, alkali and bilwa. They should be fomented with the grains of barley, black gram and horse gram along with pulāka bundled in a piece of cloth; or with dried boluses of the excrements of cow, ass or horse; or sesamum paste, or husk of grains, or warm boluses of vacā and śatāhvā added with fat; or boluses of parched gram flour uncted with oil and ghee; or boluses of radish or horse radish; or warm boluses of rāsnā or hapusā mixed with fat, or one should foment them with vegetables of dipyaka, kharāhvā or grñjanaka bundled in a piece of cloth after inuncting with the oil prepared with kuṣṭha. Thereafter one should sprinkle them with the decoction of the leaves of vāsā, arka, eraṇḍa and bilwa. If there is pain, the patient should be massaged well and then given tub bath in the decoction of mūlaka, triphalā, arka, vaṁśa, varuna, agnimantha, śigru and aśmantaka. Similarly he should be given tub bath in the warm decoction of kola, sauviraka, tuṣodaka (types of sour gruel), decoction of bilva, buttermilk, curd-scum, sour gruel or cow's urine after massaging him well.

Application of the fat of black serpent, boar, camel, bat and cat in inunction and fumigation is wholesome for piles.

Fumigation with human hairs, slough of serpent, hide of cat, arka roots and śami leaves is efficacious for piles.

Fumigation is also efficacious with—(1) tumburu, viḍaṅga, devadāru, barley grains and ghee; (2) bṛhatī, aśwagandhā, pippali, surasā and ghee ; (3) excrement of boar and bull, parched grain flour and ghee ; (4) excrement of elephant, sarjarasa and ghee.

Latex of snuhī mixed with haridrā powder should be applied as paste over the piles. Similarly, these are the other paste applications useful for piles—(1) pippali pounded with cow's bile and mixed with haridrā; (2) siriṣa seeds, kuṣṭha, pipplī, rock salt, jaggery, latex of arka and snuhī and triphalā; (3) pippalī, citraka, śyāmā, kīṇva, seeds of madana, mixed with cock's excrements, haridrā and jaggery; (4) danti, śyāmā, tuttha, pigeon's excrements, jaggery, elephant bones, nimba and bhallātaka. Warm paste of orpiment mixed with camel fat is said as alleviator of pain and swelling and so is that with the fat of culuki. Latex of arka, stem pieces of snuhi, tender leaves of kaṭukālābu, karañja and goat's urine—this makes an excellent paste for piles.

The measures beginning with inunction and ending with paste as said above relieve the piles of stiffness, swelling, itching and pain. The piles treated with the measures ending with paste discharge the accumulated defective blood and thus the patient is relieved.

If the blood is vitiated, the disease does not subside with the (pacificatory) measures such as cold-hot, unctuous-rough etc. hence the physician, in such cases, should resort to blood-letting. One should drain the unmanifesting blood from the bleeding piles frequently with the help of leeches, instruments or needles. [38-61]

गुदश्वयथुशूलार्तं मन्दाम्भिं पाययेत् तम् । श्यूषणं पिष्पलीमूलं पाठां हिङ्गु सचित्रकम् ॥ ६२ ॥
 सौवर्चलं पुष्कराख्यमजार्जीं विल्वपेशिकाम् । बिडं यवानीं हपुषां विडङ्गं सैन्धवं वचाम् ॥ ६३ ॥
 तिनिडीकं च मण्डेन मध्येनोष्णोदकेन वा । तथाऽर्शोग्रहणीदोषशूलानाहाद्विमुच्यते ॥ ६४ ॥
 पाययेद्वा त्रिवृच्चूर्णं त्रिफलारससंयुतम् । हृते गुदाश्रये दोषे गच्छन्त्यशासि संक्षयम् ॥ ६५ ॥
 गोमूत्राध्युषितां दद्यात् सगुडां वा हरीतकीम् । हरीतकीं तकयुतां त्रिफलां वा प्रयोजयेत् ॥ ६६ ॥
 सनागरं चित्रकं वा सीधुयुक्तं प्रयोजयेत् । दाययेच्चव्ययुक्तं वा सीधुं साजाजिचित्रकम् ॥ ६७ ॥
 सुरां सहपुषापाठां दद्यात् सौवर्चलान्विताम् । दधित्थविल्वसंयुक्तं युक्तं वा चव्यचित्रकैः ॥ ६८ ॥
 भृत्यात्कयुतं वाऽपि प्रदद्यात्करयुक्तं वा यवान्या चित्रकेण च ॥ ६९ ॥
 चित्रकं हपुषां हिङ्गुं दद्यादा तकसंयुतम् । पञ्चकोलयुक्तं वाऽपि तकमस्मै प्रदाययेत् ॥ ७० ॥

In case the patient is suffering from swelling and pain in ano-rectum and poor digestion he should be given the powder of trikātu, pipplimūla, pāṭhā, hiṅgu, citraka sauvarcala, puṣkaramūla, jīraka, bilwa (fruit pulp), biḍa, yavānī, hapuṣā, viḍāṅga, saindhava, vacā and tintīḍika with rice scum, wine or hot water. By this he is relieved of piles, grahaṇīroga, colic pain and hardness of bowels, or he should be given digestives as mentioned in the context of diarrhoea (Ci. 19), or he should take haritaki with jaggery before meals, or powder of trivṛt with decoction of triphalā. By these the morbidity located in anorectal region is removed and thus the piles are alleviated.

Or one should administer haritakī impregnated with cow's urine and mixed with jaggery; or haritakī or triphalā with buttermilk; or śunṭhi and citraka with sidhu; or cavya, jīraka and citraka with sidhu; or wine added with hapuṣā, pāṭhā and sauvarcalā.

Or one should administer saturating buttermilk added with kapittha and bilwa or cavya and citraka or bhallātaka; or bilwa and śunṭhi, or yavāni and citraka, hapuṣā and hiṅgu or pañcakola. [62-71]

हपुषां कुञ्जिकां धान्यमजाजीं कारवीं शटीम् । पिष्पलीमूलं चित्रकं हस्तिपिण्ठलीम् ॥ ७२ ॥

यवानीं चाजमोदां च चूर्णितं तकसंयुतम् । मन्दाम्लकटुकं विद्वान् स्थापयेद्धृतभाजने ॥ ७३ ॥

व्यक्ताम्लकटुकं जातं तकारिष्टं मुखप्रियम् । प्रपिबेन्मात्रया कालैव्यवस्थ्य तृषितखिषु ॥ ७४ ॥

दीपनं रोचनं वर्णं कफवातानुलोमनम् । गुदश्वयथुकण्डवर्तिनाशनं बलवर्धनम् ॥ ७५ ॥

इति तकारिष्टः ।

Hapuṣā, kuñcikā, dhānyaka, jīraka, kāravi, śaṭi, pippali, pippalimūla, citraka, gajapippali, yavāni and ajamoda—all powdered together are mixed with buttermilk together so that it becomes mildly sour and pungent and be kept in a ghee vessel. When sourness and pungency are manifested it becomes takrāriṣṭa. It is palatable and should be taken in appropriate dose in condition of thirst before, mid and after meals. Takrāriṣṭa is appetiser, improves relish, promotes complexion, carminates kapha and vāta, alleviates swelling, itching and pain of the anorectum and promotes strength. [72-75]

(Thus Takrāriṣṭa).

त्वचं चित्रकमूलस्य पिष्टा कुम्भं प्रलेपयेत् । तकं वा दधि वा तत्र जातमर्शोद्दरं पिवेत् ॥ ७६ ॥

वातश्लेष्मार्शसां तकात् परं नास्तीह भेषजम् । तत् प्रयोज्यं यथादोषं सस्नेहं रुक्षमेव वा ॥ ७७ ॥

सप्ताहं वा दशाहं वा पक्षं मासमथापि वा । बलकालविशेषज्ञो भिषक् तकं प्रयोजयेत् ॥ ७८ ॥

अत्यर्थमृदुकायाम्लेस्तकमेवावचारयेत् । सायं वा लाजसकूनां दद्यात्तकावलेहिकाम् ॥ ७९ ॥

जीर्णं तके प्रदद्याद्वा तकपेयां ससैन्धवाम् । तकानुपानं सस्नेहं तकौदनमतः परम् ॥ ८० ॥

यूषैर्मौसिरसैर्वाऽपि भोजयेत्तकसंयुतैः । यूषै रसेन वाऽप्यगृह्यं तकसिद्धेन भोजयेत् ॥ ८१ ॥

कालकमङ्गः सहसा न च तकं निवर्तयेत् । तकप्रयोगो मासान्तः क्रमेणोपरमो हितः ॥ ८२ ॥

अपकषों यथोक्तकों न त्वचादपकृष्यते । शक्त्यागमनरक्षार्थं दार्ढ्यार्थमनलस्य च ॥ ८३ ॥

बलोपचयवर्णार्थं मेष निर्दिश्यते क्रमः । रुक्षमध्योद्धृतस्नेहं यतश्चानुद्धृतं घृतम् ॥ ८४ ॥

तकं दोषाश्लिवलवित्रिविधं तत् प्रयोजयेत् । हतानि न विरोहन्ति तकेण गुदजानि तु ॥ ८५ ॥

भूमावपि निविकं तद्देहतकं तुणोलुपम् । किं पुनर्दीपकायाम्लः शुष्काण्यशास्त्रि देहिनः ॥ ८६ ॥

क्षोतःसु तकशुद्देषु रसः सम्यगुपैति यः । तेन पुष्टिर्बलं वर्णः प्रहर्षश्वेषोपजायते ॥ ८७ ॥

वातश्लेष्मविकाराणां शतं चापि निवर्तते । नास्ति तकात् परं किञ्चिदौषधं कफवातजे ॥ ८८ ॥

The bark of citraka root should be powdered and pasted inside jar. Buttermilk of curd made into this jar is alleviator of piles and should be taken by the

patients. For the piles caused by vāta and kapha there is no remedy better than buttermilk. This should be used fatty or fatless according to (predominance of) doṣa (the former in case of vāta and the latter in kapha). The physician, considering the condition of strength and time, should administer buttermilk for a week, ten days, a fortnight or a month.

If the digestion is extremely poor, the patient should be given only buttermilk or in the evening linctus of buttermilk prepared with flour of parched paddy. After the buttermilk is digested he should be given gruel of buttermilk added with rocksalt and thereafter rice with buttermilk added with some fat and with post-meal drink of buttermilk or he should be given food with vegetable or meatsoup mixed with buttermilk or thereafter food with the above soup prepared with buttermilk.

One knowing the order of time should not withdraw the buttermilk suddenly, The use of buttermilk should continue for a month and then withdrawn gradually, The decrease should be in the order followed in increase but there should not be any decrease in respect of the other items of food. This order is prescribed for attainment and maintenance of energy, improvement of the digestive power and promotion of strength, development and complexion.

Buttermilk is of three grades (according to the content of fat)defatted, semi-defatted and fatty. One considering the condition of doṣa and digestion should use one of them.¹

The piles destroyed once by buttermilk do not recur. Buttermilk poured even on the ground eradicates even the deeprooted grasses let alone the dry piles in person having stimulated digestive fire. Rasa which comes forth in the channels cleared by buttermilk gives rise to corpulence, strength, complexion and pleasure.

It also alleviates the hundred disorders of vāta and kapha (80 disorders of vāta and 20 of kapha). Thus there is no remedy better than buttermilk for the disorders caused by kapha and vāta [76-88]

पिण्ठलीं पिण्ठलीमूलं चित्रकं हस्तिपिण्ठलीम् । शृङ्गवेरमजाजीं च कारबीं धान्यतुम्बुरु ॥ ८१ ॥
 विल्वं कर्कटकं पाठीं पिष्टा पेयां विपाचयेत् । फलाम्लां यमकैभृष्टां तां दद्याहुदजापहाम् ॥ ९० ॥
 पतश्चैव खडान् कुर्यादितैश्च विपचेज्जलम् । एतैश्चैव धृतं साध्यमर्शसां विनिवृत्तये ॥ ९१ ॥
 शटीपलाशसिद्धां वा पिण्ठल्या नागरेण वा । दद्याद्यवागूं तकाम्लां मरिचैरवचूर्णिताम् ॥ ९२ ॥
 शुष्कमूलकृयूषं वा यूषं कौलत्थमेव वा । दधित्यविल्वयूषं वा सकुलत्थमकुषुकम् ॥ ९३ ॥

1. They are useful in the predominance of kapha, pitta and vāta, and poorest, poorer and poor digestion respectively.

छागलं वा रसं दद्याद्यौरेभिर्विमिथितम् । लावादीनां फलाम्लं वा सतकं ग्राहिभिर्युतम् ॥१४॥
रकशालिर्महाशालिः कलमो लाङ्गलः सितः । शारदः पष्टिकश्चैव स्यादन्नविधिरशसाम् ॥ १५ ॥
इत्युक्ते भिन्नशक्तामर्शसां च क्रियाक्रमः ।

Pippali, pippalimūla, citraka, gajapippali, śunṭhi, jīraka, kāravī, dhānyaka, tumburu (fruits of tumburu) bilwa, karkaṭa and pāṭhā should be pounded and used for cooking liquid gruel which should be soured with fruits and fried with ghee and oil mixed. It should be taken to alleviate piles.

With the same drugs khaḍa, water and ghee should be prepared for alleviation of piles.

One should administer gruel processed with śati and karcūra or pippali or śunṭhi soured with buttermilk and added with the powder of black pepper.

Similarly one should use soup of dried radish or horse gram or kapittha and bilwa or horsegram and makuṣṭha. One may also use soup of goat's meat mixed with the above soup or soup of Lāva (common quail) soured with fruits or buttermilk and added with astringent drugs.

Rakta śāli (red śāli), mahāśāli, kalama, lāngala, sita, śīrada and ṣaṣṭika—these cereals are wholesome for the patient of piles.

Thus is described the management for the piles [associated with loose motions. [89-95]

येऽत्यर्थं गाढशक्तस्तेषां वक्ष्यामि भेषजम् ॥ १६ ॥

सस्नेहैः सकुभिर्युक्तां प्रसन्नां लवणीकृताम् । दद्यान्मत्स्यण्डिकां पूर्वं भक्षयित्वा सनागराम् ॥ १७ ॥
गुडं सनागरं पाठां फलाम्लं पाययेच तम् । गुडं घृतयवक्षारयुक्तं वाऽपि प्रयोजयेत् ॥ १८ ॥
यवानीं नागरं पाठां दाढिमस्य रसं गुडम् । सतकलवणं दद्याद्वातवचोऽनुलोमनम् ॥ १९ ॥
दुःस्पर्शकेन विलवेन यवान्या नागरेण वा । एकैकेनापि संयुक्ता पाठा दन्त्यर्शसां रुजम् ॥ १०० ॥
प्राग्भक्तं यमके भृष्टान् सकुभिश्चावचूर्णितान् । करञ्जपल्लवान् दद्याद्वातवचोऽनुलोमनान् ॥ १०१ ॥
मदिरां वा सलवणां सीधुं सौबीरकं तथा । गुडनागरसंयुक्तं पिवेद्वा पौर्वभक्तिकम् ॥ १०२ ॥
पिष्पलीनागरक्षारकारबीधान्यजीरकैः । फाणितेन च संयोज्य फलाम्लं दापयेद्घृतम् ॥ १०३ ॥
पिष्पली पिष्पलीमूलं चित्रको हस्तिपिष्पली । शृङ्खवेरयवक्षारौ तैः सिद्धं वा पिवेद्घृतम् ॥ १०४ ॥
चव्यचित्रकसिद्धं वा गुडक्षारसमन्वितम् । पिष्पलीमूलसिद्धं वा सगुडक्षारनागरम् ॥ १०५ ॥
पिष्पलीपिष्पलीमूलदधिदादिमधान्यकैः । सिद्धं सर्पिर्विधातव्यं वातवचोविवन्धनुत् ॥ १०६ ॥
चव्यं चित्रकटुकं पाठां क्षारं कुस्तुम्बुरुणि च । यवानीं पिष्पलीमूलमुभे च विडसैन्धवे ॥ १०७ ॥
चित्रकं विलवमधयां पिष्पला सर्पिर्विपाचयेत् । शक्वद्वातानुलोम्यार्थं जाते दद्विन चतुर्गुणे ॥ १०८ ॥
प्रवाहिकां गुदभ्रंशं मूत्रकृच्छ्रं परिस्त्रवम् । गुदवङ्गुणशूलं च घृतमेतद्व्यपोहति ॥ १०९ ॥
नागरं पिष्पलीमूलं चित्रको हस्तिपिष्पली । श्वदंद्वा पिष्पली धान्यं विलवं पाठा यवानिका ॥ ११० ॥
चाङ्गेरीस्वरसे सर्पिः कल्कैरतैर्विपाचयेत् । चतुर्गुणेन दधा च तद्वृतं कफवातनुत् ॥ १११ ॥

अशांसि ग्रहणीदोषं मूत्रकुच्छुं प्रवाहिकाम् । गुदध्रंशार्तिमानाहं घृतमेतद्वयोहति ॥ ११२ ॥
 पिष्ठलौ नागरं पाठां श्वदंष्ट्रा च पृथक् पृथक् । भागांखिपलिकान् कृत्वा कषायमुपकल्पयेत् ॥ ११३ ॥
 गण्डीरं पिष्ठलीमूलं व्योषं चव्यं च चित्रकम् । पिष्ट्रा कषाये विनयेत् पूते द्विपलिकं भिषक् ॥ ११४ ॥
 पलानि सर्पिष्टस्तस्मश्वत्वारिंशत् प्रदापयेत् । चाङ्गेरीस्वरसं तुल्यं सर्पिष्टा दधि षड्गुणम् ॥ ११५ ॥
 मृद्रग्निना ततः साध्यं सिद्धं सर्पिनिधापयेत् । तदाहारे विधातव्यं पाने प्रायोगिके विधौ ॥ ११६ ॥
 ग्रहणशांविकारज्ञं गुलमहद्रोगनाशनम् । शोथपूर्णोदरानाशमूत्रकुच्छुज्वरापहम् ॥ ११७ ॥
 कासहिकारुचिश्वाससूदनं पार्वशल्जुत् । बलपुष्टिकरं वर्णमग्निसंदीपनं परम् ॥ ११८ ॥

Now, I will mention the remedy for those attended with extremely hard stools.

One should administer salted prasannā (clear wine) mixed with parched grain flour having some fat after taking sugarcandy with dry ginger.

He should also be given to drink sour fruit juice mixed with jaggery, dry ginger and pāṭhā or should be given jaggery mixed with ghee and yavakṣāra.

Yavāni, śunṭhi, pāṭhā, pomegranate juice, jaggery mixed with salted butter milk should be administered for carmination of flatus and stool.

Pāṭhā combined with even any one of durālabhā, bilwa, yavāni and śunṭhi alleviates the painful piles. One should administer the tender leaves of karañja fried with ghee and oil mixed and powdered with parched grain flour before meals. It carminates flatus and stool.

Or one should drink salted wine or sidhu and sauviraka added with jaggery and dry ginger before meals.

Ghee added with pippali, śunṭhi, yavakṣāra, kāravī, dhānyaka, jīraka and phāṇita (treacle) and soured with fruits should be administered.

Or the patient should take the ghee processed with pippali, pippalimūla, citraka, gajapippali, śunṭhi and yavakṣāra.

Or ghee cooked with cavya and citraka and later added with jaggery and yavakṣāra or that cooked with pippalimūla and later added with jaggery, yavakṣāra and śunṭhi should be taken.

Ghee cooked with pippali, pippalimula, curd, pomegranate and dhānyaka should be taken to alleviate retention of flatus and stool.

Cavya, trikaṭu, pāṭhā, yavakṣāra, dhānyaka, yavāni, pippalimūla, biḍa, rock-salt, citraka, bilwa and haritaki should be powdered together with four times good curd for carmination of stool and flatus. This ghee alleviates dysentery, anal prolapse, dysuria, anal discharge, pain in anorectum and groins.

Likewise, ghee should be prepared with the paste of śunṭhī, pippalimūla, citraka, gajapippli, gokṣura, pippali, dhānyaka, bilwa, pāṭhā and yavānikā along with four times cāṅgerī juice. This ghee pacifies kapha and vāta and alleviates piles, grahaṇiroga, dysuria, dysentery, anal proplase, anal discomfort and hardness in bowels. Pippali, śunṭhi, pāṭhā and gokṣura—each 120 gm. should be boiled into decoction. After it is filtered the paste containing gaṇḍīra, pippalimūla, trikaṭu, cavya and citraka each 80 gm. should be dissolved into it. With this 1.6 kg. ghee should be cooked along with equal quantity of cāṅgerī juice and six time curd On mild fire. The prepared ghee should be stored well and be used in diet and medicament. This ghee alleviates grahaṇiroga, piles, gulma, heart disease, oedema, splenomegaly, hardness in bowels, dysuria, fever, cough, hiccup, anorexia, dyspnoea, pain in sides and promotes strength, corpulence, complexion and digestive power. [113-118]

सगुडां पिप्पलीयुक्तं धृतभृष्टं हरीतकीम् । त्रिवृहन्तीयुतां वाऽपि भक्षयेदानुलोमिकीम् ॥ ११९ ॥
 घिडवातकफपित्तानामानुलोम्येऽथ निर्वृते । गुदेऽशास्त्रसि प्रशास्यन्ति पावकश्चाभिवर्धते ॥ १२० ॥
 बहिर्तित्तिरिलावानां रसानम्लान् सुसंस्कृतान् । दक्षाणां वर्तकानां च द्याद्विहृतसंग्रहे ॥ १२१ ॥
 त्रिवृहन्तीपलाशानां चाङ्गेर्याश्चित्रकस्य च । यमके भर्जितं द्याच्छाकं दधिसमन्वितम् ॥ १२२ ॥
 उपोदिकां तण्डुलीयं वीरां वास्तुकपल्लवान् । सुबुर्चलां सलोणीकां यवशाकमवल्लुजम् ॥ १२३ ॥
 काकमाचों रुहापत्रं महापत्रं तथाऽमिलकाम् । जीवन्ती शटिशाकं च शाकं गृजनकस्य च ॥ १२४ ॥
 दधिदाढिमसिद्धानि यमके भर्जितानि च । धान्यनागरयुक्तानि शाकान्येतानि दापयेत् ॥ १२५ ॥
 गोधालोपाकमार्जारश्वाविदुष्ट्रगवामपि । कूर्मशल्कक्योश्चैव साधयेच्छाकवद्रसान् ॥ १२६ ॥
 रक्तशाल्योदनं द्याद्रसैस्तैर्वातिशान्तये ।

For carmination one should take haritaki fried in ghee and mixed with jaggery and pippali or trivrt and danti. By carmination of stool, flatus, mucus and bile, the piles in anorectum subside and agni is stimulated.

In retention of stool and flatus, one should prescribe sour and well-processed meat soup of peacock, partridge, common quail, cock and vartaka (quail).

One should also give vegetable of the leaves of trivṛt, danti, karcūra, cāṅgerī and citraka fried in ghee and oil mixed and added with curd.

Similarly upodikā, taṇḍuliya, virā, vāstūka leaves, suvarcalā, loṇikā, yavaśāka, bākuci, kākamāci, ruhā leaves, mahāpatra, amlikā, jīvanti, saṭi and grujanaka—these vegetables should be given after cooking them with curd and pomegranates fried in oil and ghee mixed and added with dhānyaka and śunṭhi.

Like (the above) vegetables, meat soup of iguana, fox, cat, porcupine, camel, bull, tortoise and pangoline should be prepared and used with red sāli. [119-126]

शात्वा वातोल्बणं रक्षं मन्दाम्नि गुदजातुरम् ॥ १२७ ॥

मदिरां शार्करं जातं सीधुं तकं तुषोदकम् । अरिष्टं दधिमण्डं वा शृतं वा शिशिरं जलम् ॥ १२८ ॥
कण्टकार्या शृतं वाऽपि शृतं नागरधान्यकैः । अनुपानं भिषगदयाद्रातवचोऽनुलोमनम् ॥ १२९ ॥

In case the patient of piles is having predominantly aggravated vāta, is rough and with poor digestion he should be given post-meal drink of madirā (wine), śārkara, sīdhu, buttermilk, tuṣodaka (sour gruel), ariṣṭa, curd-scum, boiled and cooled water and water boiled with kaṇṭakārī or dhānyaka and śunṭhi. This carminates wind and stool. [127-129]

उदावर्तपरीता ये ये चात्यर्थं विरुक्षिताः । विलोमवाताः शूलार्तास्तेज्विष्टमनुवासनम् ॥ १३० ॥
पिप्पलीं मदनं बिल्वं शताह्नां मधुकं वचाम् । कुष्ठं शटीं पुष्कराख्यं चित्रकं देवदारु च ॥ १३१ ॥
पिष्टा तैलं विपक्तव्यं पयसा द्विगुणेन च । अर्शसां मृदवातानां तच्छेष्टमनुवासनम् ॥ १३२ ॥
गुदनिःसरणं शूलं मूत्रकुच्छं प्रवाहिकाम् । कथ्यूरपृष्ठदौर्बल्यमानाहं वडक्षणाथ्रयम् ॥ १३३ ॥
पिच्छास्त्रावं गुदे शोफं वातवचोविनिग्रहम् । उत्थानं बहुशो यच्च जयेत्तचानुवासनात् ॥ १३४ ॥

Those who are afflicted with udāvarta (upward movement of vāyu), are too much roughened, suffer from vāta in opposite direction and colic should be subjected to unctuous enema.

Oil should be cooked with the paste of pippali, madana, bilwa, sātahvā, madhuka, vacā, kuṣṭha, śaṭī, puṣkara, citraka and devadāru added with double milk. This is an excellent unctuous enema for the patients of piles with confounded vāta.

One should overcome the disorder such as rectal prolapse, colic, dysuria, dysentery, weakness in waist, thighs and back, hard swelling in groins, slimy discharge from anus, anal swelling, retention of flatus and faeces and frequent urge for evacuation by administering unctuous enema. [130-134]

आनुवासनिकैः पिष्टैः सुखोष्णैः ऊर्हसंयुतैः । दर्थ्या तैरौषधैर्देहाः स्तब्धाः शूना गुदेरुहाः ॥ १३५ ॥
दिग्धास्तैः प्रस्त्रवन्त्याशु श्लेष्मपिच्छां सशोणिताम् । कण्डूः स्तम्भः सरूक् शोफः स्तुतानां विनिवर्तते ॥ १३६ ॥

The stiff and swollen piles should be anointed with the warm paste of drugs mentioned above in context of unctuous enema after adding with fat. They discharge mucus with blood instantaneously and thereby itching, stiffness, pain and swelling are removed. [135-136]

निरुद्धं वा प्रयुजोत सक्षीरं दाशमूलिकम् । समूत्रस्नेहलवणं कलकैर्युकं फलादिभिः ॥ १३७ ॥

Non-unctuous enema may also be used. This is prepared with daśamūla and milk added with cow's urine, fat and salt along with the paste of madanaphala etc. [137]

हरीतकीनां प्रस्थार्वं प्रस्थमामलकस्य च । स्यात् कपित्थादशपलं ततोऽर्धा चेन्द्रवारुणी ॥ १३८ ॥

विडङ्गं पिप्पलीं लोध्रं मरिकं सैलवालुकम् । द्विपलांशं जलस्येतच्चतुद्रोणे विपाचयेत् ॥ १३९ ॥

द्रोणशेषे रसे तस्मिन् पूते शीते समापयेत् । गुडस्य द्विशतं तिष्ठेत्तत् पक्षं घृतभाजने ॥ १४० ॥
 पक्षादूर्ध्वं भवेत् पेया ततो मात्रा यथावलम् । अस्याभ्यासादरिष्टस्यगुदजा यान्ति संक्षयम् ॥ १४१ ॥
 ग्रहणीपाण्डुह द्रोगस्त्रीहुलमोदरापहः । कुष्ठशोफाखचिहरो बलवर्णाश्चिवर्धनः ॥ १४२ ॥
 सिद्धोऽयमभयारिष्टः कामलाश्वित्रनाशनः । कृमिग्रन्थ्यर्बुद्वयङ्गराजयक्षमज्वरान्तकृत् ॥ १४३ ॥
 इत्यभयारिष्टः ।

Haritaki 320 gm., āmalaka 640 gm., kapitha 400 gm., indravāruṇī 200 gm. viḍāṅga, pippali, lodhra, marica, elavāluka each 80 gm. should be boiled in water 40.96 litres remaining to one-fourth. This should be filtered and when cooled should be added with jaggery 8 kg. and kept in a ghee vessel for a fortnight. After this it should be used in proper dose according to strength. By its regular use, it eradicates piles. Besides, this Abhayāriṣṭa alleviates grahaṇīroga, anaemia, heart disease, spleen enlargement, gulma, udararoga, leprosy (including other skin disorders), swelling, anorexia, jaundice, leucoderma, worms, glands, tumours, freckles, phthisis and fever and promotes strength, complexion and digestion. [138-143]

(Thus Abhayāriṣṭa).

दन्तीचित्रकमूलानामुभयोः पञ्चमूलयोः । भागान् पलांशानापोथ्य जलद्रोणे विपाचयेत् ॥ १४४ ॥
 त्रिपलं त्रिफलायाश्च दलानां तत्र दापयेत् । रसे चतुर्थशेषे तु पूते शीते समापयेत् ॥ १४५ ॥
 तुलां गुडस्य तत्त्विष्टेन्मासार्वं घृतभाजने । तन्मात्रया पिवन्त्यमर्शांभ्यो विप्रमुच्यते ॥ १४६ ॥
 ग्रहणीपाण्डुरोगस्त्रीं वातवर्चोऽनुलोमनम् । दीपनं चारुचिक्षं च दन्त्यरिष्टमिमं विदुः ॥ १४७ ॥
 इति दन्त्यरिष्टः ।

Dantī roots, citrakā roots, both pañcamūlas—each 40 gm. should be crushed and boiled in water 10.24 litres. 120 gms. of triphalā pulp should also be added to it. When one-fourth remains it should be filtered and when cooled jaggery 4 kg. should be added to it and kept in a ghee vessel for a fortnight. One taking it regularly in proper dose gets rid of the piles. Moreover, this dantyāriṣṭa alleviates grahaṇīroga and anaemia; carminates flatus and stool, is appetiser and destroys anorexia. [144-147]

(Thus Dantyāriṣṭa).

हरीतकीफलप्रस्थं प्रस्थमामलकस्य च । विशालाया दधित्थस्य पाठाचित्रकमूलयोः ॥ १४८ ॥
 द्वे द्वे पले समापोथ्य द्विद्रोणे साधयेदपाम् । पादावशेषे पूते च रसे तस्मिन् प्रदापयेत् ॥ १४९ ॥
 गुडस्यैकां तुलां वैद्यस्तत् स्थाप्यं घृतभाजने । पक्षस्थितं पिवेदेनं ग्रहण्यशांविकारवान् ॥ १५० ॥
 हृत्पाण्डुरोगं स्त्रीहानां कामलां विषमज्वरम् । वर्चोमूत्रानिलकृतान् विषन्धानश्चिमार्दवम् ॥ १५१ ॥
 कासं गुलमसुदावर्तं फलारिष्टो व्यपोद्दति । अग्निसंदीपनो ह्येष कृष्णाचेयेण भाषितः ॥ १५२ ॥
 इति फलारिष्टः ।

Haritaki fruits 640 gm., āmalaki fruits 640 gms., viśālā, kapitha, pāṭhā roots and citraka roots each 80 gms. should be crushed and boiled in water 20.48 litres remaining to one-fourth. After it is filtered jaggery 4 kg. should be added and kept in a ghee vessel for a fortnight. This should be taken by one suffering from grahaṇī roga and piles. This phalāriṣṭa formulated by Kṛṣṇātreya improves digestion and, in addition, is efficacious in heart disease, anaemia, spleen enlargement, jaundice, intermittent fever, retention of faeces, urine and flatus, mildness of digestive fire, cough, gulma and upward movement of vāyu. [148–152]

(Thus Phalāriṣṭa).

दुरालभायाः प्रस्थः स्याचित्रकस्य वृषस्य च । पश्यामलकयोश्चैव पठाया नागरस्य च ॥ १५३ ॥
दन्त्याश्च द्विपलान् भागाङ्गलद्रोणे विपाचयेत् । पादावशेषे पूते च सुशीते शर्कराशतम् ॥ १५४ ॥
प्रक्षिप्य स्थापयेत् कुम्भे मासार्बं घृतभाविते । प्रलिते पिप्पलीचव्यप्रियङ्कशौद्रसर्पिषा ॥ १५५ ॥
तम्य मात्रां पियेत् काले शार्करस्य यथाबलम् । अर्शांसि प्रहणीदोषमुदावर्तमरोचकम् ॥ १५६ ॥
शक्तन्मूत्रानिलोद्गारविवन्धानग्निमार्दवम् । हृद्रोगं पाण्डुरोगं च सर्वमेतेन साधयेत् ॥ १५७ ॥
इति शार्करोऽरिष्टः ।

Durālabhā 610 gm., citraka, vāsā, haritaki, āmalaka, pāṭhā, śunṭhi and danti each 80 gm. should be boiled in water 10.24 litres till reduced to one-fourth. After it is filtered and well cooled sugar 4 kg. should be added. This should be kept in a jar smeared with ghee and pasted inside with pippali, cavya, priyaṅgu, honey and ghee for a fortnight. This śarkara arīṣṭa should be taken in proper dose according to strength. It alleviates piles, grahaṇīroga, upward movement of vāyu, anorexia, retention of stool, urine, flatus and eructation, sluggishness of digestion, heart disease and anaemia. [153–157]

(Thus Śarkara arīṣṭa).

नवस्यामलकस्यैकां कुर्याज्जर्जरितां तुलाम् । कुडवांशाश्च पिप्पल्यो विडङ्गं मरिचं तथा ॥ १५८ ॥
पाठां च पिप्पलीमूलं क्रमुकं चव्यचित्रकौ । मञ्जिष्ठैवलालुकं लोधं पलिकानुपकल्पयेत् ॥ १५९ ॥
कुष्ठं दारुहरिद्रां च सुराहं सारिवाद्रयम् । इन्द्राहं भद्रमुस्तं च कुर्यादर्थपलोन्मितम् ॥ १६० ॥
चन्वारि नागपुष्पस्य पलान्यभिनवस्य च । द्रोणाभ्यामम्भसो द्वाभ्यां साधयित्वाऽवतारयेत् ॥ १६१ ॥
पादावशेषे पूते च शीते तस्मिन् प्रदापयेत् । मृद्रीकाद्याढकरसं शीतं निर्यूहसंमितम् ॥ १६२ ॥
शर्करायाश्च भित्राया दद्याद्विगुणितां तुलाम् । कुसुमस्य रसस्यैकमर्घग्रस्थं नवस्य च ॥ १६३ ॥
त्वगेलाग्नवपत्राम्बुसेव्यक्रमुककेशरान् । चूर्णयित्वा तु मतिमान् कार्षिकानन्त्र दापयेत् ॥ १६४ ॥
तत् सर्वं स्थापयेत् पक्षं सुचौक्षे घृतभाजने । प्रलिते सर्पिषा किञ्चिच्छुकरागुरुदूषिते ॥ १६५ ॥
पक्षादुर्ध्वमरिष्टोऽयं कनको नाम विश्रुतः । येयः स्नादुरसो हृद्यः प्रयोगाङ्गकरोचनः ॥ १६६ ॥
अर्शांसि प्रहणीदोषमानाहमुदरं ज्वरम् । हृद्रोगं पाण्डुतां शोथं गुल्मं वर्चोविनिग्रहम् ॥ १६७ ॥
कासं श्वेष्मामयांशोग्रान् सर्वानेवापकर्षति । वलीपलितखालित्यं दोषजं च व्यपोहति ॥ १६८ ॥
इति कनकारिष्टः ।

Crushed fresh āmalaki fruits 4 kg., pippalī, viḍāṅga and marica each 160 gms. pāṭhā, pippalimūla, kramuka, cavya, citraka, mañjiṣṭhā, elavāluka and lodhra each 40 gms., kuṣṭha, dāruharidrā, devadāru, both types of sārivā, indrayava and bhadramusta each 20 gms. fresh nāgakeśara 160 gms.—all should be boiled in water 20.48 litres till reduced to one-fourth. After it is filtered and cooled, cold decoction of dried grapes 5.12 litres, equal to the above decoction, should be mixed with it. Thereafter crushed sugar 8 kg., honey 320 gms., powder of tvak, elā, plava, patra, hribera, uśira, kramuka and nāgakeśara each 10 gms. should be added. All this should be kept in a clean ghee vessel smeared with ghee inside and slightly fumigated with sārkarā and aguru for a fortnight. Thereafter this popular kanakāriṣṭa should be taken. It is palatable, cordial and relishing and alleviates piles, grahanīroga, hardness in bowels, abdominal enlargement, fever, heart disease, paleness, swelling, gulma, retention of faeces, cough, all other severe kaphaja disorders and untimely wrinkles, greying of hairs and baldness. [158–168]

(Thus Kanakāriṣṭa).

पत्रभङ्गोदकैः शौचं कुर्यादुष्णेन वाऽम्भसा । इति शुष्कार्शसां सिद्धमुक्तमेतच्चिकित्सितम् ॥ १६० ॥

After defaecation, anal region should be washed with water boiled with certain leaves or simply hot water. Thus successful treatment of dry piles is said. [169]

चिकित्सितमिदं सिद्धं स्वाविषणां शृण्वतः परम् । तत्रानुबन्धो द्विविधः श्लेष्मणो मारुतस्य च ॥ १७० ॥
विट्ठ्यावं कठिनं रुक्षं चाधो वायुर्न वर्तते । ततु चारुणवर्णं च केनिलं चासुगर्शसाम् ॥ १७१ ॥
कट्यूरुगुदशूलं च दौर्बल्यं यदि चाधिकम् । तत्रानुबन्धो वातस्य हेतुर्यदि च रुक्षणम् ॥ १७२ ॥
शिथिलं द्वेतपीतं च विट्ठ्यावं गुरु शीतलम् । यथर्शसां घनं चासुक् तन्तुमत् पाण्डु पिञ्छलम् ॥
गुदं सपिच्छं स्तिमितं गुरु श्लिघ्यं च कारणम् । श्लेष्मानुबन्धो विज्ञेयस्तत्र रक्तार्शसां वुधैः ॥ १७४ ॥
श्लिघ्यशीतं हिनं वाते रुक्षशीतं कफानुगे । चिकित्सितमिदं तस्मात् संप्रधार्य प्रयोजयेत् ॥ १७५ ॥
पित्तश्लेष्माधिकं मत्वा शोधनैनोपपादयेत् । स्ववर्णं चाप्युपेक्षेत लङ्घनैर्वा समाचरेत् ॥ १७६ ॥
प्रवृत्तमादावशोभ्यो यो निगृहात्यवुद्धिमान् । शोणितं दोषमलिनं तद्रोगाङ्गतयेद्वृहन् ॥ १७७ ॥
रक्तपित्तं ज्वरं तृष्णामग्निसाद्मरोचकम् । कामलां श्वयथुं शूलं गुदवृक्षणसंश्वयम् ॥ १७८ ॥
कण्डूरःकोठपिडकाः कुष्ठं पाण्डुह्यं गदम् । वातमूत्रपुरीषाणां विवन्धं शिरसो रुजम् ॥ १७९ ॥
स्तैमित्यं गुरुगात्रत्वं तथाऽन्यान् रक्तजान् गदान् । तस्मात् स्वते दुष्ट्रकते रक्तसंग्रहणं हितम् ॥ १८० ॥
हेतुलक्षणकालज्ञो बलशोणितवर्णवित् । कालं तावदुपेक्षेत यावच्चात्ययमामृयात् ॥ १८१ ॥
अग्निसंदीपनार्थं च रक्तसंग्रहणाय च । दोषाणां पाचनार्थं परं तिक्तैरुपाचरेत् ॥ १८२ ॥
यत्तु प्रक्षीणदोषस्य रक्तं वातोत्पत्तिं तत् पानाभ्यङ्गानुवासनैः ॥ १८३ ॥
यत्तु पित्तोत्पत्तिं रक्तं घर्मकाले प्रवर्तते । स्तम्भनीयं तदेकान्तान्न चेद्रातकफानुगम् ॥ १८४ ॥

Hereafter listen the successful treatment of bleeding piles.

Here there are two types of association of doṣas—one of kapha and the other of vāta. Stool as blackish, hard and rough, no passing of flatus, the blood coming

out of the piles as thin, reddish and frothy; pain in waist, thighs and anorectum, extreme debility and roughening etiological factors indicate the association of vāta.

If stool is loose, white-yellow, unctuous, heavy and cold; the blood of piles is thick, fibrous, pale and slimy, anorectum is slimy and wet and etiology as heavy and unctuous, the association of kapha should be known in bleeding piles.

In case of association of vāta the remedial measures should be unctuous and cold whereas in that of kapha they should be rough and cold. Keeping this in mind, treatment should be applied.

If there is predominance of pitta and kapha one should administer evacuative therapy. The bleeding should be ignored and lightening measures be adopted.

If the discharged blood is checked at the very outset, that impure blood causes many diseases such as raktapitta, fever, thirst, sluggishness of digestion, anorexia, jaundice, swelling and pain in anorectum and groins; itching, pimples, allergic eruptions, boils, leprosy, anaemia, retention of flatus, urine and stool, headache, feeling of cold, heaviness in body and other blood disorders. Hence checking of blood is desirable only after the impure blood is let out. The physician acquainted with etiology, symptoms, time, strength and blood colours should ignore it till there is emergency. Thereafter one should manage the case with bitters in order to stimulate digestive fire, to check blood and to help digestion of dosas.

The bleeding which persists in the patient having diminished morbidity and aggravated vāta, it should be managed with unction in the forms of intake, massage and unctuous enema.

The blood which is predominant in pitta and comes out in summer should be checked immediately provided there is no association of vāta and kapha. [170-184]

कुटजत्वक्षिन्यूदः सनागरः लिङ्घरक्संग्रहणः । त्वग्दाढिमस्य तद्वत् सनागरश्चननरसश्च ॥ १८५ ॥

चन्दनकिराततिककधन्वयवासाः सनागराः कथिताः ।

रक्तार्शसां प्रशमना दार्ढत्वगुशीरनिष्पाश्च ॥ १८६ ॥

सातिविषा कुटजत्वक् फलं च सरसाञ्जनं मधुयुतानि ।

रक्तापहानि दद्यात् पिपासवे तण्डुलजलेन ॥ १८७ ॥

कुटजत्वचो विषाच्यं पलशतमाद्र्दं महेन्द्रसलिलेन ।

यावत्स्याद्रतरसं तद्वद्वच्यं पूतो रसस्ततो ग्राह्यः ॥ १८८ ॥

मोचरसः ससमङ्गः फलिनी च पलांशिकैस्त्रिमिस्तैश्च ।

वत्सकबीजं तुल्यं चूर्णितमत्र प्रदातव्यम् ॥ १८९ ॥

पूतोत्कथितः सान्द्रः स रसो दर्ढप्रलेपनो ग्राह्यः । मात्राकालोपहिता रसकियैषा जयत्यसृक्षावम् ॥ १९० ॥

छगलीपयसा पीता पेयामण्डेन वा यथास्त्रिवलम् । जीर्णोषधश्च शालीन् पयसा छागेन भुजीत ॥१९१॥
रक्तार्शस्यतिसारं रक्तं सासुप्रुजो निहन्त्याशु । वलवच्च रक्तपित्तं रक्तकियैषा जयत्युभयभागम् ॥१९२॥
इति कुटजादि-रसक्रिया ।

Decoction of kuṭaja bark and śuṇṭhī checks the unctuous blood. Similar in effect is the decoction of dādima bark, śuṇṭhī and candana.

Decoction of candana, kirātatikta, dhanvayāsa and śuṇṭhī is alleviator of bleeding piles. Similar is that of dāruharidrā bark, usira and nimba. Ativīṣā, kuṭaja bark and seeds along with rasāñjana and mixed with honey should be given with rice water to check blood and thirst.

Kuṭaja bark 4 kg. should be boiled in rain (distilled) water till entire extract comes out. This should be filtered and added with mocarasa, lajjālu and priyaṅgu. The entire material should again be cooked till the liquid become viscous sticking to the laddle. This 'rasakriyā' (solid extact) administered in appropriate dose and time with goat's milk or liquid gruel-scum according to digestion checkes the bleeding. When the drug is digested, the patient should eat śāli rice with goat's milk. This rasakriyā alleviates immediately the bleeding piles, bloody diarrhoea, blood disorders and sever raktapitta directed to both pathways. [185-192]

(Thus Kuṭajādi-rasakriyā).

नीलोत्पलं समझा मोचरसश्चन्दनं तिळा लोध्रम् ।
पीत्वा छगलीपयसा भोज्यं पयसैव शाल्यन्नम् ॥ १९३ ॥
छागलपयः प्रयुक्तं निहन्ति रक्तं सवास्तुकरसं च ।

धन्वविहङ्गमृगाणां रसो निरम्लः कदम्लो वा ॥ १९४ ॥

पाठा वत्सकबीजं रसाञ्जनं नागरं यवान्यश्च । विल्वमिति चार्शसैश्चूर्णितानि पेयानि शूलेषु ॥ १९५ ॥
दार्ढी किरातिक्तं मुस्तं दुःस्पर्शकश्च रुधिरग्नम् । रक्तेऽतिवर्तमाने शूले च घृतं विधातव्यम् ॥ १९६ ॥
कुटजफलवलक्केशरनीलोत्पललोध्रधातकीकल्कैः । सिद्धं घृतं विधेयं शूले रक्तार्शसां भिषजा ॥ १९७ ॥
सर्पिः सदाडिमरसं सयावशूकं शृतं जयत्याशु । रक्तं सशूलमथवा निदिग्धिकादुग्धिकासिद्धम् ॥ १९८ ॥

Nilotpala, lajjālu, mocarasa, candana, tila and lodhra should be taken with goat's milk. The diet shold be śāli rice with (goat's) milk.

Goat's milk used with the juice of vāstūka or wild animals or birds on soured or slightly soured checks bleeding.

In case there is pain in piles the powder of pāṭhā, indrayava, śuṇṭhī and bilva should be taken.

If there be excessive haemorrhage and pain, ghṛta prepared with dāruharidrā, kirātatikta, musta and dhanvayāsa which is haemostatic should be prescribed.

Ghṛta prepared with the paste of kuṭaja (seeds and bark), nāgakeśra, nilot-pala, lodhra and dhātaki should be prescribed by the physician in pain arisen in bleeding piles.

Ghṛta processed with pomegranate juice and yavakṣāra or kaṇṭakārī and dugdhikā alleviates bleeding with pain. [193–198]

लाजापेया पीता सचुक्रिका केशरोत्पलैः सिद्धा । हन्त्याश्वस्त्रावं तथा बलापृश्चपणीभ्याम् ॥ १९९ ॥
हीवेरबिल्वनगरनिर्यूहे साधितां सनवनीताम् । वृक्षाम्लदाडिमाम्लामम्लिकाम्लां सकोलाम्लाप् ॥ २०० ॥
गृजनकसुरासिद्धां दयाद्यमकेन भर्जितां पेयाम् । रक्तातिसारशूलप्रवाहिकाशोथनिग्रहणीम् ॥ २०१ ॥
काशमर्यामलकानां सकर्बुदारान् फलाम्लांश्च । गृजनकशालम्लीनां क्षीरिण्याश्चुकिकायाश्च ॥ २०२ ॥
न्यग्रोधशुक्रकानां खडांस्तथा कोविदारपुष्पाणाम् । दध्नः सरेण सिद्धान् दयाद्रके प्रवृत्तेऽपि ॥ २०३ ॥
सिद्धं पलाण्डुशाकं तक्रेणोपोदिकां सबदराम्लाम् । रुधिरस्त्रवे प्रद्यान्मसूरसूपं च तक्राम्लम् ॥ २०४ ॥
पयसा शृतेन यूवैर्मसूरमुद्ग्राहकीमकुष्ठानाम् । भोजनमद्यादम्लैः शालिश्यामाकोद्रवजम् ॥ २०५ ॥
शशहरिणलावमांसैः कपिञ्जलैणेयकैः सुसिद्धैश्च । भोजनमद्यादम्लैर्मधुरैरीपत् समरिचैर्वा ॥ २०६ ॥

दक्षशिखितित्तिरिसौर्दिककुदलोपाकजैश्च मधुराम्लैः ।

अद्याद्रसैरतिवहेष्वर्णःस्वनिलोल्वणशरीरः ॥ २०७ ॥

रसखडयूषयवागूसंयोगतः केवलोऽथवा जयति । रक्तमतिवर्तमानं वातं च पलाण्डुरूपयुक्तः ॥ २०८ ॥

छागन्तराधि तरुणं सर्वधिरमुपसाधितं बहुपलाण्डु ।

व्यत्यासान्मधुराम्लं विट्ठोणितसंक्षये देयम् ॥ २०९ ॥

नवनीततिलाभ्यासात् केशरनवनीतशर्कराभ्यासात् ।

दधिसरमथिताभ्यासादर्शास्यप्यन्ति रक्तानि ॥ २१० ॥

नवनीतघृतं छागं मांसं च सपष्टिकः शालिः । तरुणश्च सुरामण्डस्तरुणी च सुरा निहन्त्यस्त्रम् ॥ २११ ॥

The liquid gruel of parched paddy mixed with cukrikā and cooked with nāgakeśara and utpala checks haemorrhage instantly. Similarly, the same cooked with balā and pṛśniparṇī in the decoction of hrībera, bilva and śunṭhī added with butter and soured with vṛkṣāmla, dāḍima, amlikā or kola checks bleeding.

The liquid gruel cooked with grñjanaka and wine and fried with ghee and oil mixed subdues bloody diarrhoea, pain, dysentery and swelling.

The khadas prepared in supernatant fatty layer of curd and soured with fruits of kāśmarya, āmalaka and karbudāra; grñjnaka and śalmali; ksiriṇī, cukrikā, leaf-buds of nyagrodha and flowers of kovidāra should be administered in excessive bleeding.

One should administer the vegetable of onion cooked with buttermilk or of upoślikā soured with badara or pulse of masūra soured with buttermilk in case of haemorrhage.

The patient should take diet of the cereals of śāli, śyāmāka and kodo with boiled milk or soup of masūra, mudga, ādhaki and makuṣṭha added with sour. He may also take diet of well-cooked meat of hare, deer, quail, grey partridge and black antelope soured, sweetened or slightly spiced. The patient having excessively predominant vāyu should take in profusely bleeding piles the food with sweet sour meat soup of cock, peacock, partridge or two-humped camel and fox.

Even only onion used with meat soup, khaḍa, vegetable soup or gruel overcomes profuse bleeding and vāta.

The trunk of the young goat's body cooked with blood and plenty of onion and sweet-soured should be given alternately in loss of faeces and blood.

The bleeding piles go away by the constant use of (1) tila with butter, (2) nāgakaśera with butter and sugar and (3) churned supernatant fatty layer of curd.

Fresh ghee prepared from butter, goat's meat, ṣaṣṭika and śāli rice, fresh wine scum and fresh wine stop bleeding. [199-211]

प्रायेण वातवहुलान्यर्थांसि भवन्त्यतिसृतं रक्ते । दुष्टेऽपि च कफपित्ते तस्मादनिष्ठोऽधिको जयः ॥२१३॥
दृष्टा तु रक्तपित्तं प्रबलं कफवातलिङ्गमल्पं च । शीता क्रिया प्रयोज्या यथोरिता वक्ष्यते चान्या ॥२१४॥
मधुकं सपञ्चलकं बदरीत्वगुदुम्बरं धवपटोलम् । परियंचने विदध्याद्वृपककुभयवामनिम्यांश्च २१५ ॥
रक्तेऽतिवर्तमाने दाहे क्लेदेऽवगाहयेच्चापि । मधुकमृणालपद्मकचन्दनकुशकाशनिष्काय ॥ २१६ ॥
इश्वरसमधुकवेतसनिर्यूहे शीतलै पयसि वा तम् । अवगाहयेत् प्रदिग्धं पूर्वं शिशिरणं तैलंत ॥ २१७ ॥
दत्त्वा घृतं सशर्करमुपस्थदेशे गुदे त्रिके चापि । शिशिरजलस्पर्शसुखा धारा प्रस्तुमना योज्या ॥२१८॥
कदलीदलैरभिनवैः पुष्करपत्रैश्च शीतजलसिक्तैः । प्रच्छादनं मुहुर्मुहुरिष्टं पद्मोन्पलदलैश्च ॥ २१९ ॥
दूर्वाघृतप्रदेहः शतधौतसहस्रधौतमपि सर्पिः । व्यजनपवनः सुशीतो रक्तस्त्रावं जयत्याशु ॥ २२० ॥
समझामधुकाभ्यां तिलमधुकाभ्यां रसाख्नघृताभ्याम् ।
सर्जरसघृताभ्यां वा निम्बघृताभ्यां मधुघृताभ्यां वा ॥ २२१ ॥
दार्ढत्वक्सर्पिभ्यां सचन्दनाभ्यामयोत्पलघृताभ्याम् ।
दाहे क्लेदे च गुदध्रंशे गुदजाः प्रतिसारणीयाः स्युः ॥ २२२ ॥

Often the piles on excessive haemorrhage become predominant in vāta even with vitiation of kapha and pitta. Hence vāta should be known as predominant.

If the symptoms of raktapitta are more pronounced than those of kapha and vāta, the cold management as said above or will be said further should be applied.

Madhuka, pañcavalka (bark of five trees), badari bark, ulcumbara, dhava and paṭola should be prescribed for sprinkling and also vāsi, arjuna, yavasa and nimba in excessive haemorrhage.

In case there is excessive haemorrhage with burning and discharge the patient should be advised to take tub bath in decoction of madhuka, lotus stalk, padmaka, candana, kuśa and kaśa or he should take bath in sugar cane juice mixed with decoction of madhuka and vetasa or in cold water after massaging with some cold oil.

Placing ghee with sugar on perineum, anus and sacral region one should use gentle shower of cold water thereon. This checks (haemorrhage)-

The above parts should also be covered now and then with young leaves of plantain and puṣkara sprinkled with cold water and with leaves of lotus and water lily.

Ointment of dūrva ghee, or ghee washed hundred or thousand times and cooled air check haemorrhage quickly.

In condition of burning, wetting and rectal prolapse the piles should be painted with lajjālu and madhuka, or tila and madhuka, or rasāñjana and ghee, or rāla and ghee, or nimba and ghec or honey and ghee, dāruharidrā bark, candana and ghee or utpala and ghee. [212-221]

आभिः क्रियाभिरथवा शीताभिर्यस्य तिष्ठति न रक्तम् ।

तं काले स्निग्धोष्णैर्मांसरसैस्तर्पयेन्मतिमान् ॥ २२२ ॥

अवपीड रसपिर्भिः कोण्णैर्घृततैलिकैस्तथाऽभ्यङ्गैः । क्षीरघृततैलसेकैः कोण्णैस्तमुपाचरेदाशु ॥ २२३ ॥

In case the above cold measures do not control the haemorrhage, the wise physician should saturate the patient timely with unctuous and hot meat soups. He should be managed quickly with postmeal ghee, massage with warm ghee and oil and sprinkling with warm milk, ghee and oil. [222-223]

कोण्णेन वातप्रबले घृतमण्डेनानुवासयेच्छीघ्रम् । पिच्छाबस्ति दद्यात् काले तस्याथवा सिद्धम् ॥ २२४ ॥

यवासकुशकाशानां मूलं पुष्पं च शालमलम् । न्यग्रोधोदुम्बराश्वत्थशुक्षाश्व द्विपलोन्मिताः ॥ २२५ ॥

श्रिप्रस्थं सलिलस्थैतत् क्षीरप्रस्थं च सावयेत् । क्षीरशेषं कषायं च पूर्तं कल्कैर्विमिश्रयेत् ॥ २२६ ॥

कल्काः शालमलिनिर्याससमझाचन्दनोत्पलम् । वत्सकस्य च बीजानि प्रियङ्गुः पद्मकेशरम् ॥ २२७ ॥

पिच्छाबस्तिरयं सिद्धः सघृतक्षीद्रशर्करः । प्रवाहिकागुदञ्चंशरक्तस्नावज्वरापहः ॥ २२८ ॥

इति पिच्छाबस्तिः ।

प्रपौण्डरीकं मधुकं पिच्छाबस्तौ यथेरितान् । पिष्टाऽनुवासनं स्नेहं क्षीरद्विगुणितं पचेत् ॥ २२९ ॥

In predominance of vāta the patient should be given the unctuous enema quickly with warm ghee-scum or successful picchā basti (slimy enema) be administered to him.

Roots of yavāsa, kuśa, and kāśa, śālmali flowers, leafbuds of nyagrodha, and aśwattha—each 80 gms, water 2 litres and milk 640 ml. should be boiled together

till only milk remains. This extract should be strained and mixed with the paste of mocarasa, lajjālu, candana, utpala, indrayava, priyaṅgu and lotus stamens. Finally ghee, honey and sugar should be added to it. This is successful slimy enema which alleviates dysentery, rectal prolapse, haemorrhage and fever.

(Thus picchā basti).

Using prapauṇḍarīka, madhuka along with the above drugs of picchābasti as paste one shonld prepare unctuous enema with double milk. [224-229]

हींवेरमुत्पलं लोधं समङ्गाचन्यचन्दनम् । पाठा सतिविषा बिलं धातकी देवदारु च ॥ २३० ॥
दावींत्वङ् नागरं मांसी मुस्तं क्षारो यवाग्रजः । चित्रकश्चेति पेण्याणि चाङ्गेरीस्वरसे घृतम् ॥ २३१ ॥
पेकध्यं साधयेत् सर्वं तत् सर्पिः परमौषधम् । अशोंतिसारग्रहणीपाण्डुरोगे ज्वरेऽरुचौ ॥ २३२ ॥
मूत्रकुच्छे गुदभ्रंशे वस्त्यानाहे प्रवाहणे । पिञ्छासावेऽर्शसां शूले योज्यमेतत्रिदोषनुत् ॥ २३३ ॥

इति हींवेरादिघृतम् ।

Hribera, utpala, lodhra, lajjālu, cavya, candana, pāṭhā, ativiṣā bilwa, dhātakī, devadāru, dāruharidrā bark, śuṇṭhī, māṇsi, musta, yavakṣāra and citraka—with the paste of these drugs ghee should be cooked with the juice of cāngeri. This ghṛta si alleviator of three dosas and an excellent remedy. It should be used in piles, diarrhoea, grahanīroga, anaemia, fever, anorexia, dysuria, rectal prolapse, blowing up of urinary bladder, tenesmus, slimy discharge and pain in piles. [230-233]

(Thus hriberādi ghṛta).

अवाक्षुप्यी वला दावीं पृथिवीं त्रिकण्टकः । न्यग्रोधोदुम्बराश्वत्थशुक्षाश्च द्विपलोन्मिताः ॥ २३४ ॥
कषाय एषां पेण्यास्तु जीवन्ती कटुरोहिणी । पिण्पली विष्णुलोमूलं नागरं सुरदारु च ॥ २३५ ॥
कलिङ्गा शालमलं पुष्पं वीरा चन्दनमुत्पलम् । कट्टफलं चित्रको मुस्तं प्रियद्रुग्वतिविषास्थिराः ॥ २३६ ॥
पद्मोत्पलानां किञ्जलः समङ्गा सनिदिग्धिका । बिलं मोचरसः पाठा भागाः कर्षसमन्विताः ॥ २३७ ॥
चतुष्प्रस्थे श्रुतं प्रस्थं कषायमवतारयेत् । त्रिशत्पलानि प्रस्थोऽत्र विज्ञेयो द्विपलाधिकः ॥ २३८ ॥
सुनिषण्णकचाङ्गेयोः प्रस्थौ द्वौ स्वरसस्य च । सर्वैरेतैर्यथोद्दिष्टैर्घृतप्रस्थं विपाचयेत् ॥ २३९ ॥
एतदर्शः स्वतीसारे रक्तस्तावे त्रिदोषजे । प्रवाहणे गुदभ्रंशे पिञ्छासु विविधासु च ॥ २४० ॥
उत्थाने चातिवहुशः शोथशूले गुदाश्रये । मूत्रग्रहे मूढवाते मन्देऽग्नावरुचावपि ॥ २४१ ॥
प्रयोज्यं विधिवत् सर्पिर्बलवर्णान्निवर्धनम् । विविधेऽवश्यपानेषु केवलं वा निरत्ययम् ॥ २४२ ॥

इति सुनिषण्णकचाङ्गेरीघृतम् ।

Adhahpuṣpi, balā, dāruharidrā, prśniparpi, gokṣura, leaf buds of nyagrodha, ubumbara and aśwattha 80 gm, each should be boiled and made into decoction. For paste the following drugs are taken 10 gm. each—jivantī, kaṭurohiṇī, pippali, pippli-mūla, śuṇṭhī, devadāru, indrayava, śālamali flowers, vīrā, candana, utpala, kaṭphala, citraka, musta, priyaṅgu, ativiṣā, śālaparṇi, stamens of lotus and water lily, lajjālu, kaṇṭakārī, bilva, mocarasa and pāṭhā. Here the above decoction should be prepared in water four prastha reduced to one-fourth, for this preparation ‘prastha’

should be taken as of thirty two palas. (Thus water for decoction will be 5.12 litres and the extract will be 1.28 litres) with this decoction and the juice of suniṣaṇṇaka and cāṅgeri two prastha (1.28 litres), ghee one prastha (640 gm.) should be cooked. This is free from complication and be used alone or mixed with various foods and drinks in piles, diarrhoea, tridosaja haemorrhage, tenesmus, rectal prolapse, various slimy discharges, frequent urge for evacuation, swelling and pain in anorectum, retention of urine, confounded vāta, sluggishness of digestion, anorexia. It promotes strength, complexion and digestive power. [234-242]

(Thus Suniṣaṇṇaka-cāṅgeri-ghṛta).

भवन्ति चात्र—

नित्यासान्मधुराम्लानि शीतोष्णानि च योजयन् । नित्यमश्विवलायेक्षी जयत्यर्शःकृतान् गदान् ॥२४३॥

Here are the verses—

By using sweets and sour as well as cold and hot things alternately always keeping eye to the condition of agni overcomes the disorders caused by piles. [243]

त्रयो विकाराः प्रायेण ये परस्परहेतवः । अशांसि चातिसारश्च ग्रहणीदोषं पव च ॥ २४४ ॥

एषामश्विवले हीने वृद्धिर्वृद्धे परिक्षयः । तस्मादश्विवलं रक्ष्यमैषु त्रिषु विशेषतः ॥ २४५ ॥

भृष्टः शार्कर्यवाग्भूमैषैसरसैः खड़े । क्षीरतकप्रयोगैऽश्च विविष्टगुदजात्रयेत् ॥ २४६ ॥

Three disorders—piles, diarrhoea and gahaṇiroga are—often of mutual causation. In these severity increases if the power of digestion is diminished and they are reduced if digestion is improved. Hence the power of digestion should be protected particularly in these three disorders.

One should overcome the piles by the use of various fried vegetables, gruels, soaps, meat soups, khaṭas, milk and butter-milk. [244-246]

यद्वायोरानुलोभ्याय यदश्विवलवृद्धये । अब्रपानौपधद्रव्यं तत् सेव्यं नित्यमर्शसैः ॥ २४७ ॥

यदतो विपरीतं स्थानिदाने यच्च दर्शितम् । गुदजाभिपरीतेन तत् सेव्यं न कदाचन ॥ २४८ ॥

The patient of piles should always use diet and drugs which are carminative for the wind and promotive of digestive power. They should never use the substances contrary to the above and those mentioned under the etiological factors. [247-248]

तत्र श्रोकाः—

अर्शसां द्विविधं जन्म पृथगायतनानि च । स्थानसंस्थानलिङ्गानि साध्यासाध्यविनिश्चयः ॥ २४९ ॥

अभ्यङ्गः स्वेदनं धूमाः साचमाहाः प्रलेपनाः । शोणितस्थावसेकश्च योगा दीपनपाचनाः ॥ २५० ॥

पानाचाविधिरःयश्च वातवर्चोऽनुलोमनः । योगाः संशमनीयाश्च सर्पीषि विविधानि च ॥ २५१ ॥

वस्त्रयम्नकयांगाश्च वरारिष्ठाः सशार्कराः । गुष्काणनर्शसां शास्त्राः स्नाविणः लक्षणानि च ॥ २५२ ॥

द्वैविध्यं सानुवन्धानां तेषां चेष्टं यदौषधम् । रक्तसंग्रहणाः काथाः पेयाश्च विविधात्मकाः ॥ २५३ ॥
 स्नेहाहारविधिशाश्रयो योगाश्च प्रतिसारणाः । प्रच्छादनावगाहाश्च प्रदेहाः सेचनानि च ॥ २५४ ॥
 अतिवृत्तस्य रक्तस्य विधातव्यं यदौषधम् । तत्सर्वमिह निर्दिष्टं गुदजानां चिकित्सिते ॥ २५५ ॥

Now the summing up verses—

Two types of piles according to origin, their etiology, locations, characters, signs and symptoms, prognosis, massage, fomentation, fumigations, bath, pastes, bloodletting, appetising and digestive formulations, the wholesome food and drinks carminating wind and stool, pacificatory formulations, various ghṛtas, enemas, uses of buttermilk, arīṣas and śārkaras efficacious in dry piles; the symptoms of bleeding piles, two types according to association of other doshas with management, decoctions, various gruel for checking haemorrhage, unctuous diet, formulations for paint, covering, bath, ointment, sprinkling, management in case of excessive haemorrhage—all this has been said under the treatment of piles. [249-255]

इत्यग्निवेशकृते तन्वे चरकप्रतिसंस्कृते चिकित्सास्थानेऽर्शश्चिकित्सितं
 नाम चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

Thus ends the fourteenth chapter on the treatment of piles in Cikitsāsthāna
 in the treatise composed by Agniveśā and
 redacted by Caraka. (14)

पञ्चदशोऽध्यायः

CHAPTER XV

अथातो ग्रहणीदोषचिकित्सितं व्याख्यास्यामः ॥ १ ॥

Now I shall expound the chapter on the treatment of grahanī disorder [1]

इति ह स्माह भगवानात्रेयः ॥ २ ॥

As propounded by Lord Ātreyā. [2]

आयुर्वर्णो वलं स्वास्थ्यमुत्साहोपचयौ प्रभा । ओजस्तेजोऽग्नयः प्राणाश्चोक्ता देहाग्निहेनुकाः ॥ ३ ॥
 शान्तेऽग्नौ व्रियते, युक्ते चिरं जीवत्यनामयः । रोगी स्याद्विकृते, मूलमग्निमत्समान्निरुच्यते ॥ ४ ॥

Life-span, complexion, strength, health, enthusiasm, corpulence, lustre, immunity, energy, heat processes and vital breath—all these depend on body-fire. One dies if this fire is extinguished, lives long free from disorders if it is functioning properly, gets ill if it is deranged, hence Agni (digestive fire) is the root cause of all [3-4]

यदन्नं देहधात्वोजोबलवर्णादिपोषकम् । तत्राग्निर्हेतुराहारात् हृपकाद्रसादयः ॥ ५ ॥

That food nourishes dhātus, ojas, strength, complexion etc. depends on Agni because rasa etc. can't be produced from undigested food. [5]

अन्नमादानकर्मा तु प्राणः कोष्ठं प्रकर्षति । तदद्रवैर्भिन्नसंघातं स्नेहेन मृदुतां गतम् ॥ ६ ॥

समानेनावधूतोऽग्निरुदर्यः पवनेन तु । काले भुक्तं समं सम्यक् पचत्यायुर्विवृद्धये ॥ ७ ॥

एवं रसमलायात्रमाशयस्थमधःस्थितः । पचत्यग्निर्यथा स्थाल्यामोदनायाम्बुतण्डुलम् ॥ ८ ॥

The prāṇa vāyu with receiving function carries the food to the belly where the food disintegrated by fluids (juices) and softened by fatty substances gets acted upon by the digestive fire fanned by the samāna vāyu. Thus the digestive fire cooks the timely taken and balanced food properly leading to promotion of life-span. Agni cooks from below the food situated in the stomach for division into rasa (nutritive fraction) and mala (excretion) as the same cooks the rice grains with water kept in a vessel into boiled rice. [6-8]

अन्नस्य भुक्तमात्रस्य षड्सस्य प्रपाकतः । मधुराद्यात् कफो भावात् फेनभूत उदीर्यते ॥ ९ ॥

परं तु पच्यमानस्य विद्यधस्याम्लभावतः । आशयाच्चयवमानस्य पित्तमच्छमुदीर्यते ॥ १० ॥

पकाशयं तु प्राप्तस्य शोष्यमाणस्य वह्निना । परिपिण्डितपकस्य वायुः स्यात् कटुभावतः ॥ ११ ॥

The food composed of six rasas immediately after it is ingested undergoes the stages of 'prapāka' (preliminary digestion). Firstly, due to predominance of sweetness kapha (mucus secretion) of frothy character arises. Thereafter during the process of digestion when the food is half-burnt and descending from the stomach due to predominance of acidity pitta (the bile and other digestive factors) comes forth freely. Lastly when it reaches the large intestines, it is absorbed by fire and gets converted into a solid mass, vāyu (wind) is formed due to predominance of pungency. [9-11]

अन्नमिष्टं ह्युपहितमिष्टैर्गन्धादिभिः पृथक् । देहे प्रीणाति गन्धादीन् व्राणादीनीन्द्रियाणि च ॥ १२ ॥

The desired food endowed with desired smell etc. nourishes the factors of smell etc. as well as the olfactory sense etc. individually in the body. [12]

भौमाप्याग्नेयवायव्याः पञ्चोष्माणः सनाभसाः । पञ्चाहारगुणान्स्वान्पार्थिवादीन्पचन्ति हि ॥ १३ ॥

Five Agnis pertaining each to Prthivi, ap, tejas, vāyu and ākāśa digest the respective fractions of the food. [13]

यथास्वं स्वं च पुष्णन्ति देहे द्रव्यगुणाः पृथक् । पार्थिवाः पार्थिवानेव शेषाः शेषांश्च कृत्स्नशः ॥ १४ ॥

In body, the substances and their properties nourish their counterparts respectively such as the fraction of prthivi in food nourishes the respective fractions in the body and so on. [14]

सप्तभिंदैधातारो धातवो द्विविधं पुनः । यथास्वमग्निभिः पाकं यान्ति किट्टप्रसादवत् ॥ १५ ॥

Further (during the process of metabolism) the dhātus supporting the body undergo twofold conversion into excretion and essence having been acted upon by the respective one of the seven agnis. [15]

रसाद्रकं ततो मांसं मांसान्मेदस्तोऽस्थिं च । अस्थ्नो मज्जा ततः शुक्रं शुक्राद्गर्भः प्रसादज्ञः ॥ १६ ॥

The formation of dhātus takes place in the following order—Rasa, Rakta, Māṃsa, Medas, Asthi, Majjā and Śukra. Śukra, from its pure essence, produces foetus. [16]

रसात् स्तन्यं ख्यियाः रक्तमस्त्रजः कण्डराः सिराः । मांसाद्रसा त्वचः पट् च मेदसः खायुसंधयः ॥ १७ ॥

Food also nourishes the upadhātus in the following manner—Rasa nourishes breast-milk as well as menstrual blood in women. Rakta nourishes tendons and blood vessels, māṃsa nourishes vasā as well as six layers of skin and medas nourishes the ligaments and joints. [17]

किट्टमन्नस्य विष्मूत्रं, रसस्य तु कफोऽस्त्रजः । पित्तं, मांसस्य खमलाः मलः स्वेदस्तु मेदसः ॥ १८ ॥

स्यात्किट्टं केशलोमास्थ्नो, मज्जः स्नेहोऽक्षिविट्टवर्णं । प्रसादकिट्टे धातृनां पाकादेवंविधर्छतः ॥ १९ ॥

परस्परोपसंस्तम्भाद्वत्तो देहं परस्परम् ।

Excretion of food is faeces and urine, that of rasa is kapha (phlegm), that of rakta is pitta (bile), that of māṃsa is dirt of the external orifices, that of medas is sweat, that of asthi is hairs in head and body, that of majjā is smear in eyes, faeces and skin. Thus the fractions of essence and excretion formed during the process of metabolism support each other and thus maintain the body by mutual coordination. [18-19]

वृत्त्यादीनां प्रभावस्तु पुण्णाति वलमाशु हि ॥ २० ॥

षड्भिः केचिद्दहोरात्रैरिच्छन्ति परिवर्तनम् । संतत्या भोज्यधातृनां परिवृत्तिस्तु चकवत् ॥ २१ ॥

(इत्युक्तवन्तमाचार्यं शिष्यस्त्वदमचोदयत् । रसाद्रकतं विसदशात् कथं देहेऽभिजायते ॥ २२ ॥

रसस्य च न रागोऽस्ति स कथं याति रक्ताम् । द्रवाद्रकात्स्थिरं मांसं कथं तज्जायते नृणाम् ॥ २३ ॥

द्रवधातोः स्थिरान्मांसान्मेदसः संभवः कथम् । श्लक्षणाभ्यां मांसमेदोभ्यां खरत्वं कथमस्थिषु ॥ २४ ॥

खरेष्वस्थिषु मज्जा च केन स्त्रियो मृदुस्तथा । मज्जश्च परिणामेन यदि शुक्रं प्रवर्तते ॥ २५ ॥

सर्वदेहगतं शुक्रं प्रवदन्ति मनीषिणः । तथाऽस्थिमध्यमज्जश्च शुक्रं भवति देहिनाम् ॥ २६ ॥

छिद्रं न दृश्यते ऽस्थनां च तन्निःसरति वा कथम् । एवमुक्तस्तु शिष्येण गुहः प्राहेदमुत्तरम् ॥ २७ ॥

तेजो रसानां सर्वेषां मनुजानां यदुच्यते । पित्तोऽम्बणः स रागेण रसो रक्तत्वमृच्छति ॥ २८ ॥

वायवम्बुतेजसा रक्तमूष्मणा चाभिसंयुतम् । स्थिरतां प्राप्य मांसं स्यात् स्वोऽम्बणा पक्षमेव तत् ॥ २९ ॥

स्वतेजोऽम्बुगुणस्त्रियोद्विक्तं मेदोऽभिजायते । पृथिव्यग्न्यनिलादीनां संघातः स्वोऽम्बणा कृतः ॥ ३० ॥

खरत्वं प्रकरोत्यस्य जायते ऽस्थिं ततो नृणाम् । करोति तत्र सौषिर्यमस्थनां मध्ये समीरणः ॥ ३१ ॥

मेदसस्तापूर्निर्यन्ते स्नेहो मज्जा ततः स्मृतः । तस्मान्मज्जस्तु यः स्नेहः शुक्रं संजायते ततः ॥ ३२ ॥

वायवाकाशादिभिर्भवैः सौषिर्यं जायते ऽस्थिषु । तेन स्वति तच्छुक्रं नवात् कुम्भादिवोदकम् ॥ ३३ ॥

स्नोतोभिः स्यन्दते देहात् समन्ताच्छुकवाहिभिः । हर्षणोद्दीरितं वेगात् संकल्पाच्च मनोभवात् ॥ ३४ ॥

विलीनं घृतवद्व्यायामोऽम्बणा स्थानविच्युतम् । वस्तौ संभृत्य निर्याति स्थलं निम्नमिवोदकम् ॥ ३५ ॥)

The specific potency of the intake of aphrodisiacs etc. exherts its effect quickly. Some take this process of conversion completed in a period of six days. The gradual conversion of dhātus runs incessantly in a cyclic order.

When the teacher finished his talk the disciple submitted thus—how is rakta (blood) originated in the body from dissimilar rasa which does not have red colour then how does it acquire redness ? How does the solid flesh is originated from the liquid blood ? How is the origin of medas (fat) from the liquid blood and solid flesh ? How is there hardness in bones which are originated from the soft tissues-muscle and fat ? How does the unctuous and soft marrow arise within the hard bones ? Sukra (semen) is said to be the product of majjā (marrow) but how does the semen pervading the entire body comes out of the marrow situated inside the bone when there are no holes in the bone ? the teacher having been requested thus by the disciple answered as follows.

Rasa, the essence of blood, acquire redness from the colour of the fire-like pitta. The same acted upon by vāyu, ap and tejas and cooked further attains solidity and thus converts into flesh. It is further cooked by its own heat and being predominated by its own heat, ap and unctuous properties is converted into medas. Further the innate heat combining pṛthivi, tejas, vāyu etc. together gives rise to hardness and thus produces asthi (bones). Within the bones vāyu creates hollowness which is filled up by the marrow, the essence of medas. From the essence of marrow, semen is produced. By vāyu, ākāśa etc. porousness is produced in bones through which semen comes out like water from the new earthen jar. Semen moves through its carrying vessels in the whole body and propelled with force from sexual ecstasy and passionate determination gets displaced and liquified like ghee by physical exertion comes out of the urinary passage like water flowing towards the lower surface. [20-35]

व्यानेन रसधातुर्हि विक्षेपोचितकर्मणा । युगपत् सर्वतोऽजस्रं देहे विक्षिप्यते सदा ॥ ३६ ॥
क्षिप्यमाणः खंगुण्याद्रसः सज्जति यत्र सः । करोति विकृतिं तत्र खे वर्षमिव तोयदः ॥ ३७ ॥

दोषाणामपि चैवं स्यादेकदेशप्रकोपणम् ।

Rasa (including rakta) is always, everywhere, continuously and simultaneously thrown (into circulation) in the body by the vyāna vāyu performing the function of throwing. Rasa while in circulation if sticks somewhere due to morbidity in channel, it causes disorder there like could in the sky causing rain. Doṣas also get aggravated in localised parts in the same way. [36-37]

इति भौतिकधातुव्युपकृतृणां कर्म भाषितम् ॥ ३८ ॥
अन्नस्य पक्ता सर्वेषां पक्तृणामधिपो मतः तन्मूलास्ते हि तद्वृद्धिक्षयवृद्धिक्षयात्मकाः ॥ ३९ ॥
तस्मात्तं विधिवद्युक्तैरर्थपानेन्द्रनैर्हितैः । पालयेत् प्रयतस्तस्य स्थितौ ह्याग्नुर्बलस्थितिः ॥ ४० ॥
यो हि भुङ्गे विधिं त्यक्त्वा ग्रहणीदोषजान् गदान् । स लौल्याल्पमते शीघ्रं, वक्ष्यन्तेऽतः परं तु ते ॥ ४१ ॥

Thus the functions of agnis relating to bhūtas, dhātus and food are said. The agni which digests food is regarded as the master of all agnis because increase and decrease of other agnis depend on the digestive fire. Hence one should maintain it carefully by taking properly the wholesome fuel of food and drinks because on its maintenance depends the maintenance of life-span and strength. One who eats greedily leaving aside all the rules acquires the disorders due to morbidity in grahanī soon. Hereafter they will be described. [38-41]

अभोजनादजीर्णतिभोजनादिष्माशनात् । असात्म्यगुहशीतातिरुक्षसंदुष्मोजनात् ॥ ४२ ॥
विरेकवमनस्नैहविभ्रमाद्व्याधिकर्पणात् । देशकालर्तुवैषम्याद्वेगानां च विधारणात् ॥ ४३ ॥
दुःख्यत्यग्निः स दुष्टोऽनन्तरं न तत् पचति लघ्वपि । अपच्यमानं शुक्तवं यात्यन्तं विषरूपताम् ॥ ४४ ॥

Agni is deranged by fasting, eating during indigestion, over-eating, irregular eating, intake of unsuitable, heavy, cold, too rough and contaminated food, faulty administration of emesis, purgation and unction, emaciation due to some disease, faulty adaptation to place, time and seasons and suppression of natural urges. Agni thus deranged becomes unable to digest even the light food and the food being undigested gets acidified and toxic. [42-44]

तस्य लिङ्गमजीर्णस्य विषम्भः सदनं तथा । शिरसो रुक् च मूर्छा च भ्रमः पृष्ठकटिग्रहः ॥ ४५ ॥
जृम्भाऽङ्गमर्दस्तृष्णा च ज्वररक्षर्दिः प्रवाहणम् । अरोचकोऽविपाकश्च, घोरमन्त्रविषं च तत् ॥ ४६ ॥
संसृज्यमानं पित्तेन दाहं तृष्णां मुखामयान् । जनयत्यम्लपित्तं च पित्तजांश्चापरान् गदान् ॥ ४७ ॥
यक्षमपीनसमेहादीन् कफजान् कफसङ्गतम् । करोति वातसंसृष्टं वातजांश्च गदान् वहन् ॥ ४८ ॥
मूत्ररोगांश्च मूत्रस्थं कुक्षिरोगान् शक्तदगतम् । रसादिभिश्च संसृष्टं कुर्याद्रोगान् रसादिजान् ॥ ४९ ॥

That indigestion exhibits the following symptoms—stasis of food, malaise, headache, fainting, giddiness, stiffness in back and waist, yawning, bodyache, thirst, fever, vomiting, griping, anorexia and improper digestion of food. The severe food toxin when combined with pitta produces burning sensation, thirst, disorder of mouth, acid gastritis and other paittika disorders. When combined with kapha it gives rise to phthisis, coryza, prameha etc. and other kaphaja disorders. It produces various vātika disorders if combined with vāta. Affecting urine, faeces and rasa etc. (dhātus) it causes disorders of urine, belly and dhātus respectively. [45-49]

विषमो धातुवैषम्यं करोति विषमं पचन् । तीक्ष्णो मन्देन्वनो धातून् विशोषयति पावकः ॥ ५० ॥
युक्तं भुक्तवतो युक्तो धातुसाम्यं समं पचन् ।

Digestive fire if irregular causes disequilibrium in dhātus because of irregular digestion (of nutrients) and if intense having little fuel dries up the dhātus.

The normal digestive fire in a person taking proper food maintains the equilibrium of dhātus by regular digestion. [50]

दुर्बलो विद्वत्यन्नं तद्यात्यधृत्यमधोऽपि वा ॥ ५१ ॥

अधस्तु पक्वमार्मं वा प्रवृत्तं ग्रहणीगदः । उच्यते सर्वमेवान्नं प्रायो ह्यस्य विद्ध्यते ॥ ५२ ॥
अतिसृष्टं विवदं वा द्रवं तदुपदिश्यते । तृष्णारोचकवैरस्यप्रसेकतमकान्वितः ॥ ५३ ॥
शूनपादकरः सास्थिपर्वरुक् छर्दनं ज्वरः । लोहामगनिधस्तिकाम्ल उद्गारश्चास्य जायते ॥ ५४ ॥

The weak digestive fire burns the food incompletely which goes either upwards or downwards. When it moves out downwards either in ripe or unripe condition, it is known as the disorder of grahanī. In such patients often the entire food is half burnt and the stool is frequent, constipated or liquid. There is presence of thirst, anorexia, abnormal taste in mouth, excessive salivation and feeling of darkness. Besides, oedema on feet and hands, pain in bony joints, vomiting and fever are there. Eructations have metallic or fleshy odour and bitter sour taste. [51-54]

पूर्वरूपं तु तस्येदं तृष्णाऽलस्यं बलक्षयः । विदाहोऽन्नस्य पाकश्च चिरात् कायस्य गौरवम् ॥ ५५ ॥

Prodromal symptoms are the following ones—thirst, lassitude, debility, burning of food, delayed digestion and heaviness in body. [55]

अग्न्यधिष्ठानमन्नस्य ग्रहणाद्विषयी मता । नाभेरपर्यग्निबलेनोपषुब्धोपवृद्धिता ॥ ५६ ॥

अपक्वं धारयत्यन्नं पक्वं सृजति पाद्वर्तः । दुर्बलाग्निबला दुष्टा त्वाममेव विमुञ्चति ॥ ५७ ॥

Grahanī is the seat of agni and is called so because of holding up the food. It is situated above umbilicus and is strengthened by the power of agni. Normally, it holds up the food (till it is digested) and releases it from the side after it is digested but when it is deranged due to weak digestive fire it releases the ingested material even in unripe condition. [56-57]

वातात् पित्तात् कफाच्च स्यात्तद्रोगग्निभ्य पव च । हेतुं लिङ्गं चिकित्सां च शृणु तस्य पृथक् पृथक् ॥ ५८ ॥
कटुतिक्कक्षायातिरक्षशीतलभोजनैः । ग्रन्तितानशनात्यध्ववेगनिग्रहमैथुनैः ॥ ५९ ॥

करोति कुपितो मन्दमग्नि संछाद्य मारुतः । तस्यान्नं पच्यते दुःखं शुकपाकं खराङ्गता ॥ ६० ॥

कण्ठास्यशोषः शुक्तृष्णा तिमिरं कर्णयोः स्वनः । पाश्वोरुच्चल्क्षणग्रीवारुजोऽभीक्षणं विसूचिका ॥ ६१ ॥

हृत्पीडा कार्ष्यदैर्बल्यं वैरस्यं परिकर्तिका । गृद्धिः सर्वरसानां च मनसः सद्रनं तथा ॥ ६२ ॥

जीर्णं जीर्यति चाधमानं भुक्ते स्वास्थ्यमुपैति च । स वातगुल्महद्रोगप्लीहाशङ्की च मानवः ॥ ६३ ॥

चिराद्दुःखं द्रवं शुक्तं तन्वामं शब्दफेनवत् । पुनः पुनः सृजेद्वर्चः कासश्वासादितोऽनिलात् ॥ ६४ ॥

कटवजीर्णविदाहाम्लक्षाराद्यैः पित्तमुख्यम् । अग्निमाप्लावयद्वन्ति जलं तस्मिवानलम् ॥ ६५ ॥

सोऽजीर्णं नीलपीतामं पीताभः सार्यते द्रवम् । पूत्यम्लोद्गारहृत्कण्ठदाहारचितुर्दितः ॥ ६६ ॥

गुर्वतिक्षिण्यधशीतादिभोजनादिभोजनात् । भुक्तमात्रस्य च स्वभाद्वन्त्यग्निं कुपितः कफः ॥ ६७ ॥

तस्यान्नं पच्यते दुःखं हृलासच्छर्द्यरोचकाः । आस्योपदेहमाधुर्यकासष्टीवनपीनसाः ॥ ६८ ॥

हृदयं मन्यते स्त्यानमुदरं स्तिमितं गुरु । दुष्टो मधुर उद्गारः सदनं खीज्वहर्षणम् ॥ ६९ ॥

भिन्नामश्लेष्मसंसृष्टगुरुवर्चःप्रवर्तनम् । अकृशस्यापि दैर्बल्यमालस्यं च कफात्मके ॥ ७० ॥

यश्चाग्निः पूर्वमुदिष्टो रोगानीके चतुर्विधः । तं चापि ग्रहणीदोषं समवर्जं प्रचक्षमहे ॥ ७० ॥

पृथग्वातादिनिर्दिष्टेतुलिङ्गसमागमे । त्रिदोषं निर्दिशेत्वा भेषजं शृण्वतः परम् ॥ ७२ ॥

The grahanī disorder is caused by vāta, pitta, kapha and all the three dosas jointly. Now listen their etiology, symptoms and treatment separately.

Vāyu vitiated due to intake of pungent, bitter, astringent, too rough and cold food articles, little or no food, too much travelling on foot, suppression of urges, sexual intercourse, envelops the agni and thus makes it sluggish. Because of this food is digested with difficulty and hyperacidity associated with coarseness in body, dryness in throat and mouth, hunger, thirst, blurred vision, tinnitus, frequent pain in sides, thighs, groins and neck, visūcikā (piercing pain in abdomen), cardiac pain, emaciation, debility, abnormal taste in mouth, cutting pain in abdomen, greed for every food item, lassitude, tympanitis during and after digestion subsiding after taking meal, suspicion of vātagulma, heart disease or splenomegaly arise. The patient passes stool as liquid, dried, thin, undigested, with sound and froth frequently and with difficulty after a long time. He also suffers from cough and dyspnœa.

By intake of pungent, uncooked, burning, sour, alkaline food etc. pitta gets aggravated and extinguishes the fire by flooding over like hot water. Thus the patient having yellowish lustre passes frequently undigested bluish or yellowish liquid stool associated with foetid and sour eructations, burning in cardiac region and throat, anorexia and thirst.

Kapha aggravated by intake of food which is heavy, too unctuous, cold etc. over-eating and sleeping just after meals extinguishes the fire. Then the affected person digests the food with difficulty and is inflicted with nausea, vomiting, anorexia, sliminess and sweetness in mouth, cough, spitting and coryza. He feels his heart as stretched, abdomen as still and heavy and has foul, sweet eructations, malaise and lack of desire for women. He passes stool as broken mixed with āma and mucus and heavy. Though not emaciated he has debility and lassitude.

The four-fold agni except the normal one in the chapter of classification of diseases (Sū. 9) also comes under the grahaṇī disorder.

When etiology and symptoms of vāta etc. described separately join together the condition is said as caused by three dosas. Hereafter listen their treatment. [58-72]

ग्रहणीमात्रितं दोषं विद्यग्धाहारमूर्च्छितम् । सविष्मभ्रसेकार्तिविदाहारुचिगौरवैः ॥ ७३ ॥
 आमलिङ्गान्वितं दृष्टा सुखोष्णेनाम्बुद्धरेत् । फलानां वा कषायेण पिप्पलीसर्पयैस्तथा ॥ ७४ ॥
 लीनं पकाशयस्थं वाऽप्यामं स्नाव्यं सदीपनैः । शरीरानुगते सामे रसे लहृनपाचनम् ॥ ७५ ॥
 विशुद्धामाशयायास्मै पञ्चकोलादिभिः शृतम् । दद्यात् पेयादि लघ्वनं पुनर्योगांश्च दीपनान् ॥ ७६ ॥
 ज्ञात्वा तु परिपक्वामं मारुतग्रहणीगदम् । दीपनीययुतं सर्पिः पाययेताल्पशो भिषक् ॥ ७७ ॥
 किञ्चित्सन्धुक्षिते त्वग्नौ सक्तविष्मूत्रमारुतम् । द्वयहं द्वयहं वा संस्नेह स्विन्नाम्यक्तं निरुहयेत् ॥ ७८ ॥
 तत परण्डतैलेन सर्पिषा तैल्वकेन वा । सक्षारेणानिले शान्ते स्नास्तदोषं विरेचयेत् ॥ ७९ ॥
 शुद्धं रुक्षाशयं बद्धवर्चसं चानुवासयेत् । दीपनीयाम्लवात्प्रसिद्धतैलेन मात्रया ॥ ८० ॥
 निरुदं च विरिक्तं च सम्यक् चैवानुवासितम् । लघ्वनं प्रतिसंभुक्तं सर्पिरभ्यासयेत् पुनः ॥ ८१ ॥

When the morbidity is situated in grahaṇī and is flared up with the half-burnt food and if one observes it as associated with the symptoms of āma such as distension, salivation, discomfort, burning, anorexia and heaviness, it should be eliminated by administering warm water or decoction of madanaphala or pippali and sarṣapa. Even if the āma is hidden or situated in pakvāśaya (intestines) it should be discharged by administering purgations mixed with appetisers. If rasa associated with āma has circulated in the whole body, lightening and digestive measures be adopted.

When the stomach is cleaned, the patient should be given light diet like liquid gruel etc. followed by appetising formulations.

When the āma is known as digested fully in the grahaṇī disorder caused by vāta, the physician should prescribe ghee mixed with appetisers.

When agni is stimulated slightly but there is retention of stool, urine, and flatus the patient should be uncted for two or three days, fomented and massaged and then subjected to non-unctuous enema.

Thus when vayu is pacified and the impurity is loosened the patient should be purged with castor oil or tilwakā ghṛta mixed with alkali.

When the patient is free from impurity, has rough viscera and is constipated, unctuous enema with oil prepared with appetisers, sours and vāta-alleviating drugs should be administered to him in proper dose.

After administering nonunctuous enema, purgative and unctuous enema and giving light diet thereafter, the patient should be advised to take ghee regularly. [73-81]

द्वे पश्चमूले सरलं देवदारु सनागरम् । पिप्पलोऽपि पिप्पलीमूलं चित्रकं हस्तिपिप्पलीम् ॥ ८२ ॥
 शण्वीजं यवान् कोलान् कुलत्थान् सुरभिं तथा । पाचयेदारनालेन दध्ना सौवीरकेण च ॥ ८३ ॥
 चतुर्भागावशेषेण पचेत्तेन घृताढकम् । स्वजिंकायावशूकाख्यौ क्षारौ दत्त्वा च युक्तिः ॥ ८४ ॥
 सैन्धवौद्दिदसामुद्रविडानां रोमकस्य च । ससौवर्चलपाक्यानां भागान्दिपलिकान् पृथक् ॥ ८५ ॥
 विनीय चर्णितान् तस्मात् पाययेत् प्रसूत वृथः । करोन्ययिं बलं वर्णं वातञ्चं भुक्तपाचनम् ॥ ८६ ॥

इति दशमूलाद्यं घृतम् ।

Two pañcamūlas (dasamūla), sarala, devadāru, śunṭhi, pippali, pippalimūla, citraka, gajapippali, śaṇa (seeds), yava, kola, kulattha and rāsnā should be boiled with sour gruel, curd, sauviraka (a type of vinegar) remaining to one-fourth. Now with this decoction ghee 2.56 kg. should be cooked adding swarjikā and yavakṣāra. Then powder of saindhava, audbhida, sāmudra, biḍā, romaka, sauvarcala and pākya each 80 gm. should be mixed with the prepared ghee. This should be administered in the dose of 80 gm. This is vāta-alleviating and promotes agni, strength, complexion and digestion of food. [82-86]

(Thus Daśamūlādyā ghṛta).

त्र्यूषणत्रिकलाकलके विलवमात्रे गुडात् पले । सर्पिषोऽप्यपलं पत्तवा मात्रां मन्दानलः पिवेत् ॥ ८७ ॥
इति त्र्यूषणाद्यं घृतम् ।

Ghee 320 gm. cooked with trikaṭu and triphalā 40 gm. and jaggery 40 gm. this should be used in proper dose by one having diminished fire (slow digestion). [87]
(Thus Tryiṣaṇādya ghṛta).

पञ्चमूलाभयाद्योषपिष्ठलीमूलसैन्धवैः । रास्नाक्षारद्रव्याजाजीविडङ्गशटिभिर्घृतम् ॥ ८८ ॥
शुक्रेन मातुलुङ्गस्य स्वरसेनाद्रकस्य च । शुक्रमलकोलाम्लचुकिकादाडिमस्य च ॥ ८९ ॥
तक्रमस्तुसुरामण्डसौवीरकतुषोदकैः । काञ्जिकेन च तत् पक्वमश्चिदीतिकरं परम् ॥ ९० ॥
शूलगुल्मोदरश्वासकासानिलकफापहम् । सवीजपूरकरसं सिद्धं वा पाययेदघृतम् ॥ ९१ ॥
सिद्धमन्यञ्जनार्थं च तैलमेतैः प्रयोजयेत् । एतेषामौपधानां वा पिवेचचूर्णं सुखाम्बुना ॥ ९२ ॥
वाते श्लेष्मावृते सामे कफे वा वायुनोद्दते । दद्याचचूर्णं पाचनार्थमन्निसन्दीपनं परम् ॥ ९३ ॥
इति पञ्चमूलाद्यं घृतं चूर्णं च ।

Ghṛta cooked with pañcamūla, haritaki, trikatu, pippalimūla, saindhava, rāsnā, yava-kṣāra, svarji kṣāra, jīraka, viḍāṅga and śaṭī along with vinegar, juices of mātulūṅga, fresh ginger, dried radish, sur jujube, cukrikā and sour pomegranate, buttermilk, curd water, wine-scum, sauvinraka, tuṣodaka (types of vinegar) and sour gruel is an excellent promoter of agni and alleviator of colic, gulma, udara, asthma, cough and other disorders caused by vāta and kapha.

Or one may be advised to take this ghee mixed with the juice of bijapūra.

Oil prepared with the above drugs should be used for massage.

Or the powder of the above drugs may be taken with warm water. It is an excellent promoter of agni and should be prescribed for digestion in vāta enveloped with kapha or associated with āma or in kapha propelled by vāyu. [88-93]

(Thus Pañcamūlādya ghṛta and cūrṇa).

मज्जत्यामा गुरुत्वाद्विट् पका तृत्यवते जले । विनाऽतिद्रव्यसङ्खातशैत्यश्लेष्मप्रदूषणात् ॥ ९४ ॥
परीक्षयैवं पुरा सामं निरामं चामदोषिणम् । विधिनोपाचरेत् सम्यक् पाचनेनेतरेण वा ॥ ९५ ॥

Stool associated with āma sinks in water due to heaviness while that devoid of it floats over except in cases of excessive liquidity, compactness, coldness and affection of kapha. Hence by examining the patient beforehand whether he is associated with āma or not, the physician should treat him properly either with digestive or other (pacificatory measures). [94-95]

चित्रकं पिष्ठलीमूलं द्वौ क्षारौ लवणानि च । व्योषं हिङ्गवजमोदा च चव्यं चैकत्र चूर्णयेत् ॥ ९६ ॥
गुटिका मातुलुङ्गस्य दाडिमस्य रसेन वा । कृता विपाचयत्यामं दीपयत्याशु चानलम् ॥ ९७ ॥
इति चित्रकाद्या गुटिका ।

Citraka, pippalimūla, yavakṣāra, sawarjikṣāra, five salts, trikaṭu, hiṅgu, ajamodā and cavya should be powdered together and made in pills with the juice of mātulūṅga or pomegranate. It digests āma and stimulates agni. [96–97]

(Thus Citrakādīya gutikā).

नागरातेविषामुस्तकाथः स्यादामपाचनः । मुस्तान्तकल्कः पथ्या वा नागरं कोष्णवारिणा ॥ ९८ ॥
देवदारुवचामुस्तनागरातिविषाभयाः । वारुण्यामासुतास्तोये कोष्णे वाऽलवणः पिवेत् ॥ ९९ ॥
वर्चस्यामे सशूले च पिवेद्वा दाढिमास्तुना । विडेन लवणं पिष्टं विल्वं चित्रकनागरम् ॥ १०० ॥
सामे वा सकफे वाते कोष्ठशूलकरे पिवेत् । कलिङ्गहिङ्गवतिविषावचासौवर्चलाभयाः ॥ १०१ ॥
छर्यर्द्दोग्रन्थिशूलेषु पिवेदुषेन वारिणा । पथ्यासौवर्चलाजाजीचूर्णं मरिचसंयुतम् ॥ १०२ ॥
अभयां पिप्पलीमलं वचां कटुकरोहिणीम् । पाढां वत्सकबीजानि चित्रकं विश्वभेषजम् ॥ १०३ ॥
पिवेन्निष्काथयं चूर्णं वा कृत्वा कोष्णेन वारिणा । पित्तश्लेष्माभिभूतायां ग्रहण्यां शूलनुद्धितम् ॥ १०४ ॥
सामे सातिविषं द्योषं लवणक्षारहिङ्गं च । निःकाथ्य पाययेच्चूर्णं कृत्वा वा कोष्णवारिणा ॥ १०५ ॥
पिप्पलीं नागरं पाढां सारिवां बृहतीद्वयम् । चित्रकं कौटजं वीजं लवणान्यथ पञ्चं च ॥ १०६ ॥
तच्चूर्णं सयवक्षारं दध्युष्णाम्बुद्धुरादिभिः । पिवेदग्निविवृद्ध्यर्थं कोष्ठवातहरं नरः ॥ १०७ ॥
मरिचं कुञ्जिकाम्बष्टावृक्षाम्लाः कुटवाः पृथक् । पलानि दश चाम्लस्य वेतसस्य पलार्धिकम् ॥ १०८ ॥
सौवर्चलं विडं पाक्यं यवक्षारः ससैन्धवः । शटीपुष्करमूलानि हिङ्गु हिङ्गुशिवाटिका ॥ १०९ ॥
तत् सर्वमेकतः सूक्ष्मं चूर्णं कृत्वा प्रयोजयेत् । हिंतं वाताभिभूतायां ग्रहण्यामरुचौ तथा ॥ ११० ॥
इति मरिचाद्यं चूर्णम् ।

Decoction of śunṭhī, ativiṣā and mustā is digestive for āma or the paste of above drugs or harītakī with śunṭhī taken with hot water has the similar effect.

One should take devadāru, vacā, mustā, śunṭhī, ativiṣā and harītakī fermented in vāruṇī (a type of wine) or (the seeds of) jyotiṣmatī percolated in warm water.

If the patient passes stool with āma and pain, he should take the paste of bilwa, citraka and śunṭhī added with bida salt.

In condition of vāta associated with āma or kapha producing pain in abdomen one should take (the powder of) indrayava, hiṅgu, ativiṣā, vacā, sauvarcalā and harītakī.

One should take powder of harītakī, sauvarcalā (salt) and jīraka mixed with marica with hot water in vomiting, scabulous stool in piles and pain.

One should take decoction of harītakī, pippalimūla, vacā, kaṭurohiṇī, pāṭhā, indrayava, citraka and śunṭhī or their powder with warm water in condition of pain in grahaṇī affected with pitta and kapha.

In condition of āma, decoction of ativiṣā, trikaṭu, salt, alkali and hiṅgu or their powder with warm water should be given.

The person affected should take the powder of pippali, śunṭhi, pāṭhā, sārivā, two types of brhatī (brhatī and kaṇṭakārī), citraka, imrayava, five salts added with yavakṣāra with curd, hot water, wine etc. for stimulating the agni. This formulation alleviates vāta (wind) formed in bowels.

Marica, kuñcikā, ambaṣṭhā, and vṛkṣāmla each 160 gm., amlavetasa 400 gm., sauvarcala, biḍa, pākyā, yavakṣāra, saindhava, ṣaṭī, puṣkaramūla, hiṅgu and hiṅgu-śivāṭikā each 20 gm.—all together should be powdered finely. This powder is useful in grahaṇī affected by vāta and in anorexia. [98-110]

(Thus Maricādyā cūrṇa).

चतुर्णा प्रस्थमस्तानां यूगणस्य पलत्रयम् ।
लवणानां च चत्वारि शर्करायाः पलाष्टकम् । संचूर्ण्य शाकसूपान्नरागादिष्वचारयेत् ॥ १११ ॥
कासाजीर्णरुचिश्वासहत्पाण्डवामयशूलनुत् ।

The four sour (vṛkṣāmla, amlavetasa, dāḍima and badara)¹ 640 gm., trikaṭu 120 gm., five salts 160 gm., sugar 320 gm.—powder of all these together should be used with vegetables, pulses, cooked cereals, pickles etc. It is efficacious in cough, indigestion, anorexia, dyspnoea, heart disease, anaemia and colic. [111]

चव्यत्वक्षिप्पलीमूलधातकीव्योषचित्रकान् ॥ ११२ ॥

कपित्थं विल्वमम्बष्टां शालमलं हस्तिपिपलीम् । शिलोदभेदं तथाऽजाञ्चिपिष्ठा वदरसंमितम् ॥ ११३ ॥
परिभर्ज्य घृते दध्ना यवागूँ साधयेन्द्रिष्टक् । रसैः कपित्थचुक्रिकावृक्षामलैर्दीडिमस्य च ॥ ११४ ॥
सर्वातिसारथ्रहणीगुल्मार्शः पूर्णहनाशिनी । पञ्चकोलकयूषश्च मूलकानां च सोषणः ॥ ११५ ॥
निर्गंधो दाढिमतकाम्लो जाङ्गलः संस्कृतो रसः । क्रव्यादस्वरसः शस्तो भोजनार्थं सदीपनः ॥ ११६ ॥
तक्रानालमद्यानि पानायारिष्ट एव च ।

Cavya, twak, pippalimūla, dhāṭakī, trikaṭu, citraka, kapittha, bilwa, ambṣṭhā, śālmala (mocarasa); gajapippali, śaileya and jiraka—each 5 gm. should be powdered together and having been fried with ghee should be used in preparing gruel with curd and juices of kapittha, cukrikā, vṛkṣāmla and dāḍima.

Pañcakola soup,² radish soup added with black pepper, spiced meat-soup of wild animals added with fat and sour pomegranates and butter, meat-soup of carnivorous animals mixed with appetisers are recommended as diet. Buttermilk, sour gruel, wine and arīṣṭa should be taken as post-meal drink. [112-116]

तक्रं तु प्रहणीदोषे दीपनप्राहिलाघवात् ॥ ११७ ॥
श्वेष्टं मधुरपाकित्वान्न च पित्तं प्रकोपयेत् । कषायोष्णविकाशित्वाद्वौक्ष्याद्यैव कफे हितम् ॥ ११८ ॥

1. Some take (1) kapittha, cukrikā, vṛkṣāmla and dāḍimā or (2) vṛkṣāmla, mātulūṅga, badara and amlavetasa as four sour.

2. Soup of cereal added with pañcakola.

वाते स्वाद्वम्लसान्द्रत्वात् सद्यस्कमविदाहि तत् । तस्मात् तकप्रयोगा ये जठराणां तथाऽर्द्धसाम् ॥ ११९ ॥
विहिता ग्रहणीदोषे सर्वशस्तान् प्रयोजयेत् । यवान्यामलके पथ्या मरिचं त्रिपलांशिकम् ॥ १२० ॥
लवणानि पलांशानि पञ्च चैकत्र चूर्णयेत् ।

तके तदासुतं जातं तकारिष्टं पिवेन्नरः । दीपनं शोथगुल्मार्शः क्रिमिमेहोदरापहम् ॥ १२१ ॥
इति तकारिष्टः ।

Buttermilk is efficacious in grahaṇī disorder due to appetising nature, astrin-gency and lightness. Because of sweet vipāka, it does not vitiate pitta, is wholesome in kapha due to astringent, hot, vikāsi (depressant) and rough properties and in vāta due to sweet, sour and viscous nature (thus it is useful in all the three doṣas). Buttermilk, if fresh, does not produce burning (or acidity). Hence the uses of buttermilk prescribed earlier in abdominal disorders and piles are all applicable in grahaṇī disorder and should be applied in all ways.

Yavānī, āmalaka, harītakī, marica each 120 gms., five salts each 40 gm. should be powdered together and kept for fermentation in buttermilk (2.56 litres) till it is soured completely. This is takrāriṣṭa which acts as appetiser and alleviates oedema, gulma, piles, worms, prameha and udara. [117-121]

(Thus Takrāriṣṭa).

स्वस्थानगतमुत्किष्टमग्निनिर्वापकं भिषक् । पित्तं शात्वा विरेकेण निर्हरेद्दमनेन वा ॥ १२२ ॥
अविदाहिभिरन्नैश्च लघुभिस्तकसंयुतैः । जाङ्गलानां रसैर्यौर्मुद्रादीनां खडैरपि ॥ १२३ ॥
दाढिमाल्लैः सर्पिञ्जलैर्दीपनग्राहिसंयुतैः । तस्याग्निं दीपयेच्चूर्णैः सर्पिभिर्शापि तिक्कैः ॥ १२४ ॥

Physician observing pitta as situated in its own place, agitated and extinguishing the fire should eliminate it either by purgation or emesis. Thereafter the agni should be stimulated by administering non-burning light food added with bitters, meat soup of wild animals, soups and khaḍas (a type of dietary preparation) of green gram etc. soured with pomegranate, added with ghee, appetisers and astringent powders and ghees of bitter drugs. [122-124]

चन्दनं पद्मकोशीरं पातां मूर्वा कुटन्नटम् । षड्ग्रन्थासारिवास्फोतासतपर्णाटरुपकान् ॥ १२५ ॥
पटोलोदुम्बराश्वत्थवटपुक्षकपीतनान् । कटुकां रोहिणीं मुस्तं निम्बं च द्विपलांशिकम् ॥ १२६ ॥
द्रोणिपां साध्येत् पादशेषे प्रस्थं घृतात् पचेत् । किराततिकेन्द्रयवीरामागधिकोत्पलैः ॥ १२७ ॥
कल्कैरक्षसमैः पेयं तत् पित्तग्रहणीगदे । तिक्ककं यद्यृतं चोक्तं कौटिके तथा दापयेत् ॥ १२८ ॥
इति चन्दनाद्यं घृतम् ।

Candana, padmaka, uśīra, pāṭhā, mūrvā, kuṭannaṭa¹ (śyonāka), vacā, sārivā; ḥasphota, saptaparṇa, āṭarūṣaka, paṭola, udumbara, aśwatthā, vaṭa, plakṣa, kapitana (pāriṣa) kaṭukarohini, musta and nimba—each 80 gms. should be boiled together

1 Cakrapāṇi takes kaivarta mustaka.

in water 10.24 litres reduced to one-fourth. Now ghee 640 gm. should be cooked with the paste of kirātakta, indrayava, vīrā, māgadhika, and utpala each 10 gm. This (candanādya ghṛta) should be administered in grahaṇī disorder caused by pitta. Tiktaka ghṛta said in the chapter of udararoga should also be given (in paittika grahaṇī disorder). [125-128]

(Thus Candanādya ghṛta).

नागरातिविषे मुस्तं धातकी च रसाज्जनम् । वत्सकत्वकफलं विलवं पाठां कटुकरोहिणीम् ॥ १२९ ॥

पिवेत् समांशं तच्चूर्णं सक्षीद्रं तण्डुलाम्बुना । पैत्तिके ग्रहणीदोषे रक्तं यज्ञोपवेश्यते ॥ १३० ॥

अशौसि च गुदे शूलं जयेष्वैव प्रवाहिकाम् । नागराद्यमिदं चूर्णं कृष्णात्रेयेण पूजितम् ॥ १३१ ॥

इति नागराद्यं चूर्णम् ।

Śunṭhi, ativiṣā, musta, dhātaki, rasāñjana, bark and fruit (seeds) of kuṭaja, bilwa, pāṭhā. kaṭuka-rohiṇī—all in equal parts should be powdered together and taken with honey followed by rice water. This nāgarādya cūrṇa commended by Kṛṣṇātreyā is useful in paittika grahaṇī disorders, bloody stool, piles, anal discomfort and tenesmus. [129-131]

(Thus Nāgarādya Cūrṇa).

भूनिम्बकटुकाद्योषमुस्तकेन्द्रयवान् समान् । द्वौ चित्रकाद्वत्सकत्वग्भागान् षोडश चूर्णयेत् ॥ १३२ ॥

गुडशीताम्बुना पीतं ग्रहणीदोषगुल्मनुत् । कामलाज्वरपाण्डुत्वमेहारुच्यतिसारनुत् ॥ १३३ ॥

इति भूनिम्बाद्यं चूर्णम् ।

Bhūnimba, kaṭukā, trikaṭu, mustaka and indrayava in equal parts, citraka two parts, bark of (kuṭaja) 16 parts—all should be powdered together and taken with cold waſer added with jaggery. It alleviates grahaṇī disorder, gulma, jaundice, fever, paleness, prameha, anorexia and diarrhoea. [132-133]

(Thus Bhūnimbādya cūrṇa).

वचामतिविषां पाठां सतपर्णं रसाज्जनम् । इयोनाकोदीच्यकट्वङ्गवत्सकत्वग्दुरालभाः ॥ १३४ ॥

दार्ढीं पर्षटकं पाठां यवानीं मधुशिग्रुकम् । पटोलपत्रं सिद्धार्थान् यूथिकां जातिपल्लवान् ॥ १३५ ॥

जम्बवाप्रविलवमध्यानि निम्बशाकफलानि च । तद्रोगशममन्विच्छन् भूनिम्बाद्येन योजयेत् ॥ १३६ ॥

किरातिकः पड्ग्रन्था त्रायमाणा कटुत्रिकम् । चन्दनं पद्मकोशीरं दार्ढीत्वक् कटुरोहिणी ॥ १३७ ॥

कुट्जत्वकफलं मुस्तं यवानी देवदारु च । पटोलनिम्बपत्रैलासौराण्ड्रयतिविषात्वचः ॥ १३८ ॥

मधुशिग्रोथं वीजानि मूर्वा पर्षटकस्तथा । तच्चूर्णं मधुना लेहं पेयं मद्यैर्जलेन वा ॥ १३९ ॥

हृत्पाण्डुग्रहणीरोगगुल्मशूलारुच्यज्वरान् । कामलां सन्निपातं च मुखरोगांश्च नाशयेत् ॥ १४० ॥

इति किराताद्यं चूर्णम् ।

To treat the above disorders one may add the following drugs to the Bhūnimādya cūrṇa—vacā, ativiṣā, pāṭhā, saptaparna, rasāñjana, śyonāka, udicya, kaṭvaṅga (aralu); kuṭaja (bark), durālabhā, dāruharidrā, parpaṭaka, pāṭhā, yavāni,

madhuśigru, paṭola, leaves of mustard, yūthikā, Jāti leaves, seed kernel of jambū and āmra, fruitpulp of bilwa, nimba leaves and fruits.

Kirātataktika, vacā, trāyamāṇī, trikaṭu, candana, padmaka, uśira, dāruharidrā bark, kaṭurohiṇī, kuṭaja bark and seeds, mustā, yavāṇī, devadāru, leaves of paṭola and nimba, elā, saurāṣṭri, ativiṣā, twak, madhuśigru seeds, mūrvā and parpaṭaka—all should be powdered together. This, taken with honey or urine or water, alleviates heart disease, anaemia, grahaṇī disorder, gulma, colic, anorexia, fever, jaundice, sannipāta (disorder caused by three dosas jointly) and oral diseases. [134-140]

(Thus Kirātādya cūrṇa).

ग्रहण्यां श्लेष्मदुष्टायां वमितस्य यथाविधि । कट्ट्वम्ललवणक्षारैस्तिकैश्चाग्निं विवर्धयेत् ॥ १४१ ॥
 पलाशं चित्रकं चव्यं मातुलुङ्घं हरीतकीम् । पिप्पलीं पिप्पलीमूळं पाठां नागरधान्यकम् ॥ १४२ ॥
 कर्षिकाण्युदकप्रस्थे पञ्चवा पादावशेषितम् । पानीयार्थं प्रयुच्जीत यवागू तैश्च साधयेत् ॥ १४३ ॥
 शुष्कमूलकयूवेण कौलत्थेनाथवा पुनः । कट्ट्वम्लक्षारपद्मुना लघून्यज्ञानि भोजयेत् ॥ १४४ ॥
 अम्लं चानु पिवेत्तक्रं तक्रारिष्टमथापि वा । मदिरां मध्वरिष्टं वा निगदं सीधुमेव वा ॥ १४५ ॥

In grahaṇī affected by kapha, after administering emesis according to prescribed method, one should stimulate the agni with pungent, sour, saline, alkaline and bitter drugs.

Palāśa, citraka, cavya, mātulunga, haritaki, pippali, pippalimūla, pāṭhā, śuṇṭhi and dhānyaka—10 gm. each should be boiled together in 640 ml. water reduced to one-fourth. This should be used for drinking purposes and for preparing gruel. The patient should be given light cereals with the soup of dried radish or horse gram added with pungent and sour substances, alkali and salt. After taking meal he should drink sour butter milk, takrāriṣṭa, madirā, madhvāriṣṭa or undamaged sīdhu. [141-145]

द्रोणं मधूकपुष्पाणां चिडङ्गानां ततोऽर्थतः । चित्रकस्य ततोऽर्थं स्यात्तथा भलातकाढकम् ॥ १४६ ॥
 मञ्जिष्ठाष्टपलं चैव त्रिदोणेऽपां विपाचयेत् । द्रोणशंखं तु तच्छीतं मध्वर्धाढकसंयुतम् ॥ १४७ ॥
 पलामृणालागुरुभिश्चन्दनेन च स्रुषिते । कुम्भे मासस्थितं जातमासवं तं प्रयोजयेत् ॥ १४८ ॥
 ग्रहणी दीपयत्येव वृंहणः कफपित्तजित् । शोथं कुष्ठं किलासं च प्रमेहांश्च प्रणाशयेत् ॥ १४९ ॥

इति मधूकासवः ।

मधूकपुष्पस्वरसं शृतमर्धक्षयीकृतम् । क्षौद्रपादयुतं शीतं पूर्ववत् सञ्जिधापयेत् ॥ १५० ॥
 तं पिवन् ग्रहणीदोषाङ्गयेत् सर्वान् हिताशनः । तद्वद्द्राक्षेश्चुच्चर्जुरस्वरसानासुतान् पिवेत् ॥ १५१ ॥

Madhūka flowers 10.24 kg., viḍaṅga 5.12 kg., citraka 2.56 kg., bhallātaka 2.56 kg., mañjiṣṭhā 320 gm. should be boiled in water 30.72 litres reduced to one-fourth. When self-cooled, it is added with honey 1.28 kg., and kept in an earthen

jar pasted insipe with elā, mṛṇala and aguru for a month. When it is fermented well, it should be administered to the patient. It stimulates grahaṇī, promotes body weight, pacifies kapha and pitta and alleviates oedema, kuṣṭha, leucoderma and prameha.

(Thus Madhūkāsava).

The juice of madhuka flowers should be boiled till reduced to one-half. When self-cooled it is added with honey in one-fourth quantity and kept for fermentation as above. By taking it and keeping on wholesome diet one overcomes all types of grahaṇī disorder. Similarly the juice of grapes, sugarcane and dates are fermented and used. [146-151]

प्रस्त्री दुरालभाया द्वौ प्रस्थमामलकस्य च । दन्तीचित्रकमुष्टी द्वे प्रत्यग्रं चाभयाशनम् ॥ १५२ ॥
 चतुर्दोणेऽम्भसः पक्व्या शीतं द्रोणावशेषितम् । सगुडद्विशतं पूतं मधुनः कुडवायुतम् ॥ १५३ ॥
 नद्रत् प्रियङ्गाः पिप्पल्या विडङ्गानां च चूर्णितेः । कुडवैर्युतकुम्भस्थं पक्षज्ञानं ततः पिवेत् ॥ १५४ ॥
 अहर्णीपाण्डुरोगार्शः कुष्ठवीसर्पमेहनुत् । स्वरवर्णकरश्चैषं रक्तपित्तकफापहः ॥ १५५ ॥

इति दुरालभासवः ।

दरिद्रापञ्चमूलं द्वे चीरपर्मसक्तीवकम् । एवां पञ्चपलान भागांश्चतुर्दोणेऽम्भसः पचेत् ॥ १५६ ॥
 द्रोणरोपे रसे पूते गुडम्य द्विशतं भिषक् । चूर्णितान् कुडवार्धशान् प्रक्षिप्तेच समाक्षिकान् ॥ १५७ ॥
 प्रियङ्गमुस्तमञ्जिष्ठाविडङ्गमधुकप्लवान् । लोभ्यं शावरकं चैव मासार्घस्थं पिवेत् तम् ॥ १५८ ॥
 एष मूलासवः सिद्धो दीपनो रक्तपित्तजित् । आनाहकफहृद्रोगपाण्डुरोगाङ्गसादनुत् ॥ १५९ ॥

इति मूलासवः ।

Durālabhā 1.28 kg., āmalaki 1.28 kg., danti and citraka 80 gm., fresh haritaki fruits one hundred (in number) should be cooked in water 40.96 litres reduced to one-fourth. When cooled it should be filtered and added with jaggery 8 kg. and honey 160 gm. powder of priyangu, pippali and viḍaṅga 160 gm. should also be added. All this should be kept in a ghee vessel for a fortnight and should be taken when prepared fully. This alleviates grahaṇī, anaemia, piles, kuṣṭha, erysipelas, prameha, promotes voice and complexion and removes raktapitta and kapha.

(Thus Durālabhāsava).

Haridrā, both pañcamūla (daśamūla), vīrā, ṛśabhaka, jīraka—each 200 gm. should be boiled together in water 40.96 litres reduced to 10.24 litres. This should be filtered and added with jaggery 8 kg. along with the powder of priyangu, musta, mañjiṣṭhā, viḍaṅga, madhuka, plava, śābara lodhra and honey. This should be kept, for a month and thereafter taken for use. This mūlāsava is appetiser, overcomes raktapitta and alleviates hardness in bowels, kapha, heart disease, anaemia and malaise. [152-159]

Thus Mūlāsava

प्रास्थिकं पिप्पलीं पिष्ठा गुडं मध्यं विभीतकात् । उद्कप्रस्थसंयुक्तं यवपल्ले निधापयेत् ॥ १६० ॥
 तस्मात् पलं सुजातात् सलिलाङ्गलिसंयुतम् । पिवंतिपण्डासवो ह्येष रोगानीकविनाशनः ॥ १६१ ॥
 स्वस्थोऽप्येनं पिवेन्मासं नरः ज्ञिग्धरसाशनः । इच्छंस्तेषामनुत्पत्तिं रोगाणां येऽत्र कीर्तिताः ॥ १६२ ॥
 इति पिण्डासवः ।

Pounded pippali, jaggery and pulp of bibhitaka each 640 gm. should be mixed with water 640 ml. and kept in the heap of barley grains. When prepared fully, it should be taken in the dose of 40 ml. mixed with water 160 ml. This piṇḍāsava is destroyer of the array of diseases. The healthy person may also take it for a month in order to prevent the above disorders keeping on diet of unctuous meat-soup. [160-162]

(Thus Piṇḍāsava).

नवे पिप्पलीमध्यादके कलसेऽगुह्यूपिते । मध्यादकं जलसमं चूर्णानीमानि दापयेत् ॥ १६३ ॥
 कुडवार्धं विडङ्गानां पिप्पल्याः कुडवं तथा । चतुर्धिकाशां त्वक्क्षीरीं केशरं मरिचानि च ॥ १६४ ॥
 त्वर्गेलापत्रकशटीकमुकातिविषाघनान् । हरण्वेल्वालुतेजोङ्गापिप्पलीमूलचित्रकान् ॥ १६५ ॥
 कार्षिकांस्तत् स्थितं मासमत ऊर्ध्वं प्रयोजयेत् । मन्दं संदीपयत्यग्निं करोति विषमं समम् ॥ १६६ ॥
 हृत्पाण्डुग्रहणीरोगकुष्टार्शः वयथुज्वरान् । वातश्वेष्मामयांश्चान्यन्मध्वरिष्टो द्यपोद्दति ॥ १६७ ॥
 इति मध्वरिष्टः ।

In new earthen jar smeared inside with pippali and honey and incensed with aguru, honey 2.56 gm. with equal quantity of water should be kept. This should be added with the powder of viḍāṅga 80 gm., pippali 160 gm., vañśalocana, nāgakeśara and marica each 40 gms.; twak, elā patraka, śaṭī, kramuka, ativiṣā, mustā, hareṇu, elavālu, tejohvā, pippalimūla and citraka each 10 gm. and kept for a month. Thereafter it should be used. This madhvariṣṭa stimulates the deficient fire and regularises the irregular one. It alleviates heart disease, anaemia, grahanī disorder, kuṣṭha, piles, oedema, fever and other vātika and kaphaja disorders. [163-167]

(Thus Madhvariṣṭa).

समूलां पिप्पलीं क्षारौ द्वौ पञ्च लवणानि च । मातुलुङ्गाभयाराङ्गाशटीमरिचनागरम् ॥ १६८ ॥
 कृत्वा समांशं तच्चूर्णं पिवेत् प्रातः सुखाम्बुना । शैलिमिके ग्रहणीदेषे वलवर्णाग्निवर्धनम् ॥ १६९ ॥
 पतैरेवैषधैः सिद्धं सर्पिः पेयं समाख्यते । गौलिमिके षट्पलं प्रोक्तं भल्लातकघृतं च यत् ॥ १७० ॥

Pippali, pippalimūla, yavaksāra, swarjiksāra, five salts, mātulurīga, haritaki, rāsnā, śaṭī, marica and śunṭhi—all taken in equal quantity should be powdered. This powder taken in early morning with warm water is efficacious in kaphaja grahanī disorder and promotes strength, complexion and digestion. Ghee prepared with these very drugs should be used in vātika grahanī roga and also the ṣatpala and bhallātaka ghṛtas said in the chapter of gulma. [168-170]

विंडं कालोत्थलवर्णं सर्जिकायवशूकजम् । सप्तलां कण्टकारीं च चित्रकं चेति दाहयेत् ॥ १७१ ॥
सप्तकृत्वः स्रुतस्यास्य क्षारस्य द्रव्यादकेन तु । आढकं सर्पिषः पक्षत्वा पिवेदग्निवर्धनम् ॥ १७२ ॥

इति क्षारघृतम् ।

समूलां पिष्ठलां पाठां चव्येन्द्रियवनागरम् । चित्रकातिविषे हिङ्गं श्वदंष्ट्रां कटुरोहिणीम् ॥ १७३ ॥
वचां च कार्षिकं पञ्चलवणानां पलानि च । दध्नः प्रस्थद्वये तैलसर्पिषोः कुडवद्वये ॥ १७४ ॥
खण्डीकृतानि निष्कार्य शनैरन्तर्गते रसे । अन्तर्धूमं ततो दग्धवा चूर्णं कृत्वा घृताप्लुतम् ॥ १७५ ॥
पिवेत् पाणितलं तस्मिञ्चिं स्यान्मधुराशनः । वातश्लेष्मामयान्सर्वाङ्गन्याद्विषगरांश्च सः ॥ १७६ ॥
भल्लातकं त्रिकटुकं त्रिफलां लवणत्रयम् । अन्तर्धूमं द्विपलिकं गोपुरीषाग्निना दहेत् ॥ १७७ ॥
स क्षारः सर्पिषा पीतो भोज्ये वाऽप्यवचूर्णितः । हत्पाण्डुग्रहणीदोषगुल्मोदावर्तशूलनुत् ॥ १७८ ॥

Biḍa, kālā lavaṇa (black salt), swarjikṣāra, yavakṣāra, saptalā, kaṇṭakārī and citraka should be burnt and reduced to alkali by washing seven times. With this alkali 5.12 kg. ghee 2.56 kg. should be cooked. This ghee promotes agni.

(Thus Kṣāraghṛta).

Pippali, pippalimūla, pāṭhī, cavya, indrayava, śunṭhī, citraka, ativiṣā, hiṅgu, gokṣura, kaṭurohiṇī and vacā-each 10 gm. and five salts each 40 gm. should be disintegrated and boiled in curd 1.28 kg., oil 160 gm. and ghee 160 gm. on mild fire. When it is devoid of fluid it should be burnt in a closed vessel. This powder in dose of 10 gm. should be taken mixed with ample ghee taking sweet food after the drug is digested. It alleviates all the disorders caused by vāta and kapha and effects of poisons.

Bhallātaka, trikaṭu, triphalā, three salts (saindhava, biḍa, sauvarcala) each 80 mg. should be burnt in a closed vessel on the cowdung fire. This alkali taken with ghee or sprinkled on food alleviates heart disease, anaemia, grahaṇī disorder, gulma, udāvarta and colic. [171-178]

तुरालमां करञ्जी द्वौ सप्तपर्णं सवत्सकम् । षड्ग्रन्थां मदनं मूर्वा पाठामारग्वर्धं तथा ॥ १७९ ॥
गोमत्रेण समांशानि कृत्वा चूर्णानि दाहयेत् । दग्धवा च तं पिवेत् क्षारं ग्रहणीबलवर्धनम् ॥ १८० ॥

Durālabhā, two types of karañja (karañja and pūtiķa), saptaparṇa, kuṭaja, vacā, madana, mūrvā, pāṭhā and āragvadha all in equal quantity are powdered and burnt with cow urine. This alkali should be taken to improve the tone of grahaṇī. [179-180]

भूतिम्बं रोहिणीं तिक्तां पटोलं निष्पर्पणम् । दहेन्माद्विषमूत्रेण क्षार एवोऽग्निवर्धन ॥ १८१ ॥
द्वे हरिद्रे वचा कुष्ठं चित्रकः कटुरोहिणी । मुस्तं च वस्तमूत्रेण दहेत् क्षारोऽग्निवर्धनः ॥ १८२ ॥
चतुष्पलं सुधाकाण्डात्रिपलं लवणत्रयात् । वार्ताकीकुडवं चार्कादृष्टै़ द्वे चित्रकात् पले ॥ १८३ ॥
दग्धानि वार्ताकरसे गुटिका भोजनोत्तराः । भुकं भुकं पचन्त्याशु कासश्वासाशासां हिताः ॥ १८४ ॥
विसूचिकाप्रतिश्यायहद्रोगशमनाश्च ताः । इत्येषा क्षारगुटिका कृष्णत्रयेण कीर्तिता ॥ १८५ ॥
इति क्षारगुटिका ।

वत्सकातिविरे पाठं दुःस्पशां हिङ्गं चित्रकम् । चूर्णकृत्य पलाशाग्रक्षारे मूत्रस्मुते पचेत् ॥ १५६ ॥
आयसे भाजने सान्द्रात्तस्मात् कोलं सुखाम्बुद्धा । मर्यैर्वा ग्रहणीदोषशोथार्थःपाण्डुमान् पिवेत् ॥ १५७ ॥
इति चतुर्थक्षारः ।

Bhūnimba, kaṭurohiṇī, paṭola, nimba and parpaṭa should be burnt with buffalow's urine. This alkali improves agni.

Two types of haridrā (haridrā and dāruharidrā), vacā, kuṣṭha, citraka, kaṭurohiṇī and mustaka should be burnt with goat's urine. This alkali improves digestion.

Stem of snuhī 160 gm., three salts (saindhava, sauvarcalā and bida) 40 gm. each, vārtākī (bṛhatī) 40 gm., arka 320 gm., citraka 80 gm. should be burnt together and thereafter made into pills with the juice of vārtāka. These pills taken after meals digest the food quickly and are wholesome for those suffering from cough, dyspnoea and piles. They also pacify visūcikā, pratiṣyāya and heart disease. This kṣāraguṇikā has been formulated by Kṛṣṇātreya.

(Thus Kṣāraguṇikā).

Kuṭaja, ativiṣā, pāṭhā, durālabhā, hiṅgu and citraka should be powdered and cooked in good alkali of palāśa washed with cow's urine in an iron vessel. When it is thick 5 gm. should be taken with warm water or wine by those suffering from grahanī disorder, oedema, piles and anaemia [181-187]

(Thus the fourth alkali).

त्रिफलां कटभीं चव्यं विल्वमध्यमयोरजः । रोहिणीं कटुकं मुस्तं कुष्ठं पाठं च हिङ्गं च ॥ १८८ ॥
मधुकं मुष्कक्यवक्षारौ त्रिकटुकं वचाम् । विडङ्गं पिप्पलीमूलं स्वर्जिकां निम्बचित्रकौ ॥ १९९ ॥
मूर्वाजमोदेन्द्रयवान् गुड्हचों देवदारु च । कार्षिकं लवणानां च पञ्चानां पलिकान्पृथक् ॥ १०९ ॥
भागान् दध्नि त्रिकुडवे घृततैलेन मर्दिछतम् । अन्तर्धूमं शानैर्दग्धवा तस्मात् पाणितलं पिवेत् ॥ १९१ ॥
सर्पिषा कफवाताशींग्रहणीपाण्डुटोगवान् । पूर्वोहमूत्रप्रहश्वासहिकाकासक्रिमिज्वरान् ॥ १९२ ॥
शोषातिसारौ श्वयथुं प्रमेहानाहृद्रहन् । हन्यात् सर्वविषं चैव क्षारोऽग्निजननो वरः ॥ १९३ ॥
जीर्णे रसैर्वा मधुरैरसीयात् पयसाऽपि वा ।

इति पञ्चमक्षारः ।

Triphalā, kaṭabhi, cavya, pulp of bilwa fruits, iron powder, kaṭurohiṇī, mustā, kuṣṭha, pāṭhā, hiṅgu, madhuka, muṣkaka, trikaṭu, vacā, viḍaṅga, pippalīmūla, swarjikā, nimba, citraka, mūrvā, ajamoda, indrayava, guḍūci and devadāru-each 10 gm., five salts 40 gm. each are dipped in curd 480 ml. mixed with ghee and oil. This should be burnt in a closed vessel on mild fire. The product should be taken in the dose of 10 gm. with ghet by those suffering from piles caused by kapha and vāta, grahanī disorder and anaemia. This alkali is an excellent promoter of agni and alleviates splenomegaly,

retention of urine, dyspnoea, hiccup, cough, worms, fever, wasting, diarrhoea, oedema, pramcha, hardness in bowels, cardiac pain and all kinds of poison. After the drug is digested, the patient should eat with sweet meat-soups or milk. [188-193]

(Thus fifth alkali).

त्रिदोये विधिविद्वैद्यः पञ्च कर्माणि कारयेत् ॥ १९४ ॥

घृतक्षारासवारिष्टान् दद्याच्चाग्निविवर्धनान् । किया या चानिलादीनां निर्दिष्टा ग्रहणीं प्रति ॥ १९५ ॥

व्यत्यासात्तां समस्तां वा कुर्यादोपविशेषवित् ।

In grahaṇi disorder caused by three doṣas, the physician should apply five (evacuative) measures methodically and thereafter administer ghṛtas, kṣāras, āsavas and ariṣṭas which improve agni. Considering the position of doṣas he should apply the measures collectively prescribed separately for the types—vātika etc. of grahaṇi doṣa. [194-195]

स्नेहनं स्वेदनं शुद्धिन्तङ्गनं दीपनं च यत् ॥ १९६ ॥

चूर्णाणि लवणश्चारमध्यरिष्टसुरासवाः । विधिश्चास्तक्रयोगाश्च दीपनानां च सर्पिंयाम् ॥ १९७ ॥

ग्रहणीरोगिभिः सेव्याः,

Measures such as unction, sudation, evacuation, lightening, appetising, powders, salts, alkalis, madhu, ariṣṭa, surā and āsava, various formulations of buttermilk and appetising ghees should be used by those suffering from grahaṇi disorder. [196-197]

कियां चावस्थिकां शृणु । छीवनं श्लैष्मिके रुक्षं दीपनं तिक्तसंयुतम् ॥ १९८ ॥

सकृद्रूक्षं सकृतिक्षयाद्यं कुरु वहुकफे हितम् । परीक्ष्यामं शरीरस्य दीपनं स्नेहसंयुतम् ॥ १९९ ॥

दीपनं वहुपित्तस्य तिक्तं मधुरसंयुतम् । वहुवातस्य तु स्नेहलवणाम्लयुतं हितम् ॥ २०० ॥

सन्युक्षति तथा वहिरेयं विधिविद्विन्धनैः ।

Now listen the symptomatic treatment. In predominance of kapha, spitting, rough and appetisers along with bitters should be given but if the patient be emaciated and having plenty of kapha both rough and unctuous substances be given one after the other and the appetisers should also be given mixed with unctuous substances considering first the condition of āma in his body. In the patient having excess of pitta, bitters should be given along with sweet substances and in that with excess of vāta it should be given with unctuous substance, salt and sour. By administration of appetisers in this way agni gets stimulated. [198-200]

स्नेहमेव परं विद्यादुदुर्वलानलदीपनम् ॥ २०१ ॥

नालं स्नेहसमिद्धस्य शामायानं सुगुर्वपि । मन्दाग्निरविषकं तु पुरीषं योऽतिसार्यते ॥ २०२ ॥

दीपनीयौषयैर्युक्तां घृतमात्रां पिवेत्तु सः । तया समानः पवनः प्रसन्नो मार्गमास्थितः ॥ २०३ ॥

अग्नेः समीपचारित्वादाशु प्रकुरुते बलम् । काठिन्याद्यः पुरीषं तु कृच्छ्रान्मुञ्चति मानवः ॥ २०४ ॥